

1 Achtergrond en opzet

1.1 Achtergrond van het onderzoek

Rurale gebieden in Nederland veranderen van een agrarisch productiegebied in een gebied met een multifunctioneel karakter, waarin de 'consumptiefunctie' een steeds belangrijker plaats inneemt. Het gewicht van functies als wonen, recreatie en toerisme neemt toe (Cloke & Goodwin 1992; Van Dam & Huigen 1994; Hoggart & Buller 1995). Het wonen kan bovendien als een 'nieuwe economische drager' van het landelijk gebied worden gezien (Van Dam & Buckers 1998). In het beleid met betrekking tot 'plattelandsvernieuwing' bestaat hier echter weinig aandacht voor. Het huidige restrictieve beleid legt nieuwbouw in het landelijk gebied sterk aan banden.

Tegelijkertijd kan worden geconstateerd dat, in een proces van voortgaande verstedelijking (in de zin van stedelijke uitbreidingen) er een toenemende aandacht lijkt te bestaan voor het creëren van woonmilieus met rurale karaktertrekken. In die zin is er bij planners, stedenbouwkundigen en ontwerpers sprake van een ambivalente houding ten aanzien van het 'compacte stad'-concept waarbij gestreefd wordt naar het zo compact mogelijk bouwen en het zo efficiënt mogelijk omgaan met de stedelijke ruimte (zie ook Breheny 1992; Gordon & Richardson 1997; Ewing 1997). Het lijkt erop alsof aanbieders tegemoet willen komen aan de blijkbaar bestaande vraag naar woonomgevingen met 'rurale' kwaliteiten als rust, ruimte, groen en water. Inzicht in deze veronderstelde vraag naar en veronderstelde aanbod van als 'ruraal' te karakteriseren woonmilieus (in zowel kwantitatieve als kwalitatieve zin) is echter relatief gering.

Opmerkelijk is dat in het sociaal-ruimtelijk onderzoek naar verhuisgedrag en woonvoorkeuren tot nu toe vooral is gekeken naar aspecten van de woning zelf. Er is relatief weinig aandacht besteed aan de woonomgeving. Dit geldt met name voor rurale woonmilieus. De woonomgeving lijkt echter bij steeds meer huishoudens een grotere rol te gaan spelen bij de keuze voor een nieuwe woonsituatie (Ministerie van VROM 1997, 2000). De vraag kan worden gesteld in hoeverre een ruraal woonmilieu door woonconsumenten (individuen, huishoudens) wordt gezien als een gewenste (of misschien wel ideale) woonomgeving. Tevens is onduidelijk wat onder een ruraal woonmilieu moet worden verstaan. Verwacht mag worden dat huishoudens uiteenlopende beelden hebben van rurale woonmilieus.

Het verkrijgen van inzicht in voorkeuren en keuzegedrag (verhuisgedrag) van stedelijke woonconsumenten ten aanzien van woonmilieus met een ruraal karakter geldt dan ook als voornaamste doelstelling van het onderzoek. Het onderzoek kent de volgende tweeledige probleemstelling:

1. *Welke beelden hebben stedelingen van het platteland en in welke mate is hierbij sprake van een positief, geromantiseerd en/of geïdealiseerd beeld (een rurale idylle)?*

Verwacht wordt dat huishoudens uiteenlopende beelden van rurale woonmilieus hebben. Rust, ruimte en groen worden meestal als kenmerken van het platteland genoemd. Maar het zal duidelijk zijn dat dergelijke aanduidingen veel te globaal zijn. In het onderzoek zal geprobeerd worden bestaande beelden van het platteland, zoals die bij verschillende stedelingen aanwezig zijn, te achterhalen. De verkenning van deze beelden is van belang

om een relatie te kunnen leggen tussen deze beelden en voorkeuren en keuzegedrag ten aanzien van rurale woonmilieus.

Een verkenning van beelden van het platteland en (gekoppeld hieraan voorkeuren ten aanzien van rurale woonmilieus) gaat uit van de gedachte dat individuen, in dit geval woonconsumenten, zich niet gedragen op basis van de werkelijkheid maar op basis van hun eigen beeld van die werkelijkheid (zie bijvoorbeeld Cloke & Goodwin 1993; Cloke & Milbourne 1992; Halfacree 1994). Verondersteld kan worden dat het beeld dat stedelingen van het platteland hebben een grote rol speelt bij de woonvoorkeuren met betrekking tot het platteland.

In Engeland is sprake van een zeer positief beeld van het platteland en zelfs van een rurale idylle. Hieronder wordt een zekere verheerlijking van het plattelandsleven verstaan. Deze rurale idylle wordt door meerdere auteurs van grote invloed geacht op het wel of niet willen verhuizen naar een rurale woonlocatie (Halfacree 1994; Mingay 1989). Of er ook in Nederland sprake is van een rurale idylle is echter onbekend.

2. In hoeverre spelen individuele beelden van het platteland een rol in voorkeuren en keuzegedrag ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus?

In Nederland is aan de relatie tussen individuele beelden van bepaalde typen gebieden, individuele voorkeuren en individueel keuzegedrag ten aanzien van bepaalde typen woonmilieus nog weinig aandacht besteed. Er bestaan wel aanwijzingen dat woonconsumenten veel belang hechten aan min of meer rurale kenmerken (zie bijvoorbeeld de Woonverkenningen - Ministerie van VROM 1997 en de Nota Wonen – Ministerie van VROM 2000).

Met nadruk moet erop worden gewezen dat wat woonconsumenten verstaan onder rurale woonmilieus niet per definitie gekoppeld hoeft te zijn aan een locatie in wat algemeen als platteland in Nederland wordt beschouwd. In de ogen van woonconsumenten zou ruraal wonen misschien zeer wel plaats kunnen vinden in kleine stedelijke nederzettingen als Wijk bij Duurstede, in groeikernen als Houten of aan de rand van grote steden (bijvoorbeeld op Vinex-locaties). Verwacht mag worden dat wat onder een ruraal woonmilieu wordt verstaan, per woonconsument zal verschillen; welke factoren daarbij van belang zijn, zal in dit onderzoek worden achterhaald.

1.2 Opzet van het onderzoek

Om te achterhalen welke beelden van het platteland er bij stedelingen bestaan en in hoeverre deze beelden van invloed zijn op mogelijke verhuisbeslissingen, zijn stedelingen door middel van een survey benaderd. Deze survey is in twee stappen verricht. Ten eerste is door middel van een telefonische enquête achterhaald welke beelden er bij stedelingen bestaan van het platteland. Tevens is met behulp van deze enquête gezocht naar huishoudens die aangeven verhuisgeneigd te zijn en op zoek te zijn naar een woonmilieu met rurale kenmerken. Deze respondenten zijn vervolgens benaderd voor een interview, waarin met behulp van de beslissingstabel-methode de voorkeuren en eisen, alsmede het te verwachten keuzegedrag ten aanzien van rurale woonmilieus inzichtelijk is gemaakt.

De dataverzameling heeft plaatsgevonden in vier verschillende stedelijke woonmilieus. Het benaderen van respondenten uit verschillende typen stedelijke woonmilieus is

ingegeven vanuit de gedachte dat het karakter en de kenmerken van het huidige woonmilieu sterk bepalend kunnen zijn voor de beelden, voorkeuren en het keuzegedrag ten aanzien van toekomstige woonmilieus. Gekozen is voor een middelgrote stad in de Randstad en een nabijgelegen suburbane gemeente, en een middelgrote stad buiten de Randstad en een nabijgelegen suburbane gemeente. De uiteindelijke keuze is gevallen op respectievelijk Utrecht, Maarssen, Den Bosch en Vught. Bij de keuze voor de onderzoekslocaties is nadrukkelijk rekening gehouden met het karakter van de landschappelijke omgeving van de locaties. Gezocht is naar onderzoekslocaties in een gevarieerde landschappelijke setting.

1.3 Maatschappelijk belang van het onderzoek

De 'groene ruimte', zowel in stedelijke als in landelijke gebieden, staat in Nederland weer volop in de publieke en politieke belangstelling. Vooral bij de Ministeries van LNV, VROM en EZ leeft de vraag welke functies het platteland in een verstedelijkt land als Nederland in de nabije toekomst dient te vervullen en op welke wijze een functionele heroriëntatie kan worden gestimuleerd en/of bewerkstelligd. In deze functionele heroriëntatie kan het wonen een belangrijke rol vervullen (Van Dam & Buckers 1998; Van Dam & Huigen 1994). Wellicht dat het platteland haar woonfunctie kan uitbreiden/versterken zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de intrinsieke kwaliteiten van het platteland. Daarnaast is de vraag of de kwaliteiten van het platteland niet uitdrukkelijk kunnen worden ingepast in ontwerpen van woonmilieus in of nabij bestaand stedelijk gebied. Van belang is dan wel dat de potentiële vraag naar rurale woonomgevingen wordt achterhaald. In het onderzoek wordt gepoogd de vraag naar rurale woonomgevingen te achterhalen. Het onderzoek sluit daarmee aan bij de huidige discussie omtrent de woonfunctie van het platteland. Deze discussie wordt bijvoorbeeld gevoerd in de RPD-discussienota *Nederland 2030* (RPD 1997a), in het RPD-rapport *Ruimtelijke Verkenningen 1997* (RPD 1997b) de *Visie Stadslandschappen* (LNV 1996), de *Woonverkenningen* van VROM (1997), het RLG-advies *Stad en land in groen verband* (RLG 1997), het advies *Sterk en mooi platteland* van de VROM-Raad (1999) en de recentelijk verschenen *Nota Wonen* (VROM 2000) alsmede de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening* (VROM 2001). Het onderzoek levert een bijdrage aan een visie op de toekomstige woonfunctie van het Nederlandse platteland.

1.4 Wetenschappelijk belang van het onderzoek

Het wetenschappelijk belang van het onderzoek is meervoudig. Ten eerste wordt in het onderzoek getracht een methode te vinden waarmee het bestaande beeld van het platteland onder Nederlandse stedelingen en de aan dit beeld gerelateerde voorkeuren ten aanzien van rurale woonmilieus kunnen worden gemeten. Het uitgangspunt hierbij is de gedachte dat individuen zich niet gedragen op basis van 'de werkelijkheid' maar op basis van hun beeld van die werkelijkheid (zie bijvoorbeeld Cloke & Milbourne 1992; Halfacree 1994). In het onderzoek wordt een relatie gelegd tussen beelden van het platteland, voorkeuren ten aanzien van rurale woonomgevingen en individueel keuzegedrag op de woningmarkt. Met het leggen van deze relaties wordt beoogd woningmarkt-/verhuisgedrag beter te begrijpen.

Het onderzoek beoogt, ten tweede, in tegenstelling tot bestaand onderzoek, woonomgevingsbehoeften (in plaats van woningbehoeften) en preferenties ten aanzien van rurale woonomgevingen (in plaats van regionale woonvoorkeuren) in kaart te brengen. Het betreft een onderzoek naar het (verwachte) keuzegedrag van stedelingen ten aanzien van rurale woonmilieus. Opmerkelijk is dat er veel onderzoek is verricht op het terrein van woningkeuze en substitutiemechanismen (bijvoorbeeld Hooimeijer & Linde 1988; Oskamp 1997; Goetgeluk 1997), maar weinig op het terrein van preferenties ten aanzien van en keuzen voor bepaalde woonmilieus. In het onderzoek wordt daarbij, in plaats van gangbare analyses van (waargenomen) gedrag ('revealed choice'), uitgegaan van voorgenomen keuzegedrag ('stated choice'), waarbij achterhaald wordt op welke wijze mensen keuzes maken ten aanzien van bepaalde (wellicht schaarse) karakteristieken van hun geprefereerde woonomgeving.

Tenslotte haakt het onderzoek aan op het in de Angelsaksische plattellandsgeografie gevoerde 'rurale idylle'-debat (zie onder andere Halfacree 1996; Mingay 1989) en het debat over de betekenis van 'ruraliteit' (zie Hoggart 1988, 1990; Huigen 1996; Marsden et al. 1993; Mormont 1990). Hiermee sluit het onderzoek aan bij de huidige 'postmoderne', of beter gezegd culturele, interpretatieve en constructivistische stroming in de rurale geografie (zie bijvoorbeeld Cloke et al. 1994; Cloke & Little 1997). Binnen het constructivisme wordt een 'rurale' woonomgeving niet opgevat als een min of meer objectief te definiëren ruimte, maar als een sociale, mentale constructie. Een van de implicaties hiervan is dat verschillende individuen – in dit geval woonconsumenten - hun eigen 'rurale' woonomgeving kunnen definiëren en - cruciaal - op basis daarvan kunnen handelen. Het onderzoek wil een bijdrage leveren aan dit wetenschappelijke debat.

1.5 Opzet van het rapport

Hoofdstuk 2 zal ingaan op de beeldvorming van het platteland. Nadat eerst ingegaan zal worden op enkele theoretische aanknopingspunten omtrent de concepten platteland en ruraliteit en de beeldvorming van het platteland zullen de plattellandsbeelden van de in het onderzoek betrokken stedelingen geanalyseerd worden.

In hoofdstuk 3 zullen de voorkeuren ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus centraal staan. Ook in dit hoofdstuk zal zowel een theoretisch overzicht als een analyse van het empirisch materiaal gegeven worden.

Hoofdstuk 4 behandelt de techniek van de beslissingstabellen. Gekeken zal worden hoe deze techniek gebruikt kan worden voor het meten van voorkeuren en keuzegedrag ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus. Tevens zal in dit hoofdstuk een vooruitblik worden gegeven op de resultaten van het vervolg van het onderzoek.

Het rapport wordt afgesloten met een conclusie en een samenvatting.

2 Beelden van het platteland

2.1 Inleiding

Wat onder platteland dient te worden verstaan en welke kenmerken rurale woonmilieus hebben is voor meerdere interpretaties vatbaar. Rust, ruimte en groen worden meestal

als kenmerken van het platteland genoemd, maar het zal duidelijk zijn dat dergelijke aanduidingen veel te globaal zijn.

In dit hoofdstuk staan beelden van het platteland centraal. Eerst zal ingegaan worden op de betekenis van de begrippen platteland en ruraliteit. Duidelijk zal worden dat het geen eenduidige begrippen zijn. Verschillende benaderingen zullen de revue passeren. Vervolgens wordt een theoretische beschouwing gegeven omtrent de beeldvorming van het platteland. Maar welk beeld hebben stedelingen in Nederland nu van het platteland? Is er sprake van een verheerlijking van het plattellandsleven – een rurale idylle – zoals bijvoorbeeld in Engeland het geval is? Deze vraag zal tenslotte worden beantwoord. Dit zal gebeuren aan de hand van de resultaten van het empirisch onderzoek.

2.2 De begrippen platteland en ruraliteit

Wat onder platteland en ruraliteit - de gesteldheid of hoedanigheid van het platteland - dient te worden verstaan heeft in de geografie altijd veel aandacht gekregen. Toch is er geen overeenstemming bereikt over de betekenis van deze begrippen.

De definitie van de begrippen platteland en ruraliteit bevindt zich in een continu veranderingsproces. Het moet gezien worden als een geheel van verschillende percepties. Cloke & Goodwin (1993) onderscheiden in dit veranderingsproces vier verschillende fasen. In de eerste fase wordt de betekenis van platteland en ruraliteit gekoppeld aan bepaalde functies die het karakter van het platteland bepalen. In deze fase wordt benadrukt dat plattellandsgebieden zich onderscheiden door hun extensieve ruimtegebruik (samenhangend met activiteiten als landbouw, bosbouw, natuurbehoud en –ontwikkeling en openluchtrecreatie) en door de aanwezigheid van kleine, lagere orde nederzettingen. Tevens wordt gesteld dat inwoners van plattellandsgebieden een eigen levensstijl hebben, gekenmerkt door een hechte gemeenschap en respect voor de omgeving.

Deze functionalistische benadering werd binnen de rurale geografie in de jaren '70 als algemeen beschouwd. Een beperking van de functionalistische benadering is dat steeds meer niet-agrarische gebruiksvormen in het platteland hun intrede doen. Er verschijnen in toenemende mate woningen, bedrijven, infrastructuur, parken en dergelijke.

Ook moeten we ons afvragen of heden het platteland nog wel gekenmerkt wordt door een specifieke cultuur. Is het niet zo dat de verschillen in normen en waarden tussen stad en platteland steeds kleiner worden? In sociaal-cultureel opzicht wordt het landelijk gebied steeds meer gerekend tot de consequent verstedelijkte samenleving. Volgens Driessen et al. (1995) is de mentale verstedelijking voltooid. Mentale verstedelijking houdt in dat er een overdracht plaatsvindt van waarden en normen van stad naar landelijk gebied. Waarden- en normenpatronen die in een vroeger stadium specifiek waren voor de bevolking in steden worden door intensieve contacten en informatie-uitwisseling ook in het landelijk gebied aangetroffen. Dit betekent dat ruimtelijke factoren (woonplaats, woongebied) niet langer dominant zijn in de verklaring van verschillen in waarden- en normenpatronen (zie ook Van der Beek & Hillebrand 1997; Champion & Watkins 1991).

Toch heeft deze functionalistische opvatting over ruraliteit deels zijn waarde behouden. 'Zo bestaan er nog steeds morfologisch-ruimtelijke verschillen tussen landelijke en

stedelijke gebieden, die een oorzaak vormen van verschillende ruimtelijke mogelijkheden van individuen en bijgevolg een onderscheid tussen stad en platteland nog steeds legitimeren', stelt Van Dam (1995, p. 29).

In de tweede fase wordt de functionalistische benadering vervangen door een meer pragmatische denkwijze. Ruraliteit wordt beschouwd als een aanduiding van een eenheid van analyse. Alles wat niet-stedelijk is, behoort tot het platteland. Verklaringen voor sociaal-ruimtelijke veranderingen op het platteland worden gezocht buiten plattelandsgebieden, in hun sociaal-maatschappelijke en vooral (inter)nationale economische context.

Deze definitie is echter niet langer adequaat. Er zijn namelijk in toenemende mate urbane aspecten op het platteland waar te nemen, waardoor het maken van een onderscheid tussen urbaan en ruraal bemoeilijkt wordt. Zo suggereerde Pahl in 1966 al: 'there is no simple dichotomy between urban and rural' (Ilbery 1998, pp. 2-3).

De derde fase werd ingeleid door de Waalse ruraal socioloog Mormont (1990). Hij stelde terecht dat het niet langer mogelijk is te spreken van één rurale ruimte. Er is een verscheidenheid aan sociale ruimtes die dezelfde geografische ruimte overlappen. De ruraliteit van een plattelandsgebied verschilt voor verschillende actoren. Zo kunnen natuurorganisaties het platteland bijvoorbeeld zien als een gebied met natuurwaarden, toeristenorganisaties zullen het culturele erfgoed benadrukken, groepen nieuwe bewoners van het platteland zullen de woonfunctie vooropstellen, en boeren zullen het platteland vooral zien als agrarische productieruimte. Ruraliteit is daarmee te beschouwen als een sociale constructie: 'it relates to lay discourses of rurality and the words and concepts understood and used by people in everyday talk' (Ilbery 1998, p. 3). Een verschuiving vindt plaats van de voorafgaande, moderne opvattingen naar een post-moderne opvatting in de sociale wetenschappen. In plaats van de nadruk te leggen op overeenkomsten en samenhang, accentueren de post-moderne wetenschappers de diversiteit in de werkelijkheid. De diversiteit bestaat niet alleen in de werkelijkheid maar ook in de personen die naar de werkelijkheid kijken. Mensen die in verschillende theorieën (of overtuigingen, visies, benaderingen) geloven, kijken als het ware door een niet af te zetten bril naar de werkelijkheid. Zij nemen dan ook een andere werkelijkheid waar dan mensen die door een bril van een andere theorie kijken. Beelden zijn als 'foto's' stelt de Pater (1996). Foto's tonen niet de werkelijkheid zoals die is. Het zijn selectieve, gemanipuleerde beelden van de werkelijkheid (De Pater & Van der Wusten 1996, pp. 238-241).

De vierde benadering die Cloke en Goodwin onderscheiden is sterk gerelateerd aan de derde constructivistische benadering. In deze vierde benadering wordt een toenemende afstand tussen de betekenis van ruraliteit en de locatie van rurale gebieden gesuggereerd. Als kenmerk van de post-moderne geografie raakt de sociaal geconstrueerde rurale ruimte steeds meer gescheiden van de functionele rurale ruimte. Er is een scheiding waar te nemen tussen hetgeen ruraal is en hetgeen mensen als ruraal ervaren. Er is sprake van 'an increasing distance between the sign and signification of rural and their locational referent' (Cloke & Goodwin 1993, p. 168). Landelijk, ruraal en platteland zijn niet langer synoniem. Murdoch en Pratt (1993) illustreren deze scheiding aan de hand van zogenaamde 'country parks'. 'Country parks quite clearly offer a packaged and thereby for some inauthentic and hence urban experience of the

countryside. But at the same time, for many people this package is their only experience of the countryside: it is therefore taken as being rural' (Cloke & Goodwin 1993, pp. 167-168; Phillips 1998, p. 139).

In de deconstructivistische benadering wordt het begrip 'ruraal' uiteengelegd en uiteengegrafeld (gedeconstrueerd) in een groot aantal kenmerken en attributen die verschillende actoren in hun beleving aan de rurale ruimte toekennen. Dit betekent dat het begrip 'ruraal' en de definitie daarvan los komen te staan van het begrip 'platteland'. Dit betekent tevens dat ruraliteit geproduceerd kan worden, zowel in de stad als op elke andere plaats. Het zou dus mogelijk moeten zijn om rurale woonmilieus in elk gewenst gebied te creëren, zo ook in het stedelijk of suburbaan gebied. Deze woonmilieus met rurale kenmerken in het stedelijk of suburbaan gebied zouden dan pseudo-platteland of pseudo-plattelands woonmilieus genoemd kunnen worden.

In dit onderzoek zullen de centrale ideeën uit de laatste twee opvattingen aangehouden worden: uit de constructivistische opvatting de gedachte dat ruraliteit een sociale constructie is en dat het beeld van het platteland per actor kan verschillen; en uit de deconstructivistische benadering de gedachte dat het beeld van het platteland uiteengegrafeld kan worden in een aantal deelaspecten en waarin begrip 'ruraal' los komt te staan van het begrip 'platteland'. Het overige gedeelte van dit hoofdstuk zal ingaan op de beeldvorming ten aanzien van het platteland (sociale constructies). In hoofdstuk 3 zal vervolgens duidelijk worden dat ruraal en platteland niet synoniem zijn. Ook de vraag naar rurale woonmilieus in het stedelijk gebied, in het zogenaamde pseudo-platteland, zal hier achterhaald worden. In het vervolg van dit onderzoek zullen de attributen die tezamen het rurale woonmilieu vormen achterhaald worden met behulp van beslissingstabellen (zie hoofdstuk 5).

2.3 Beeldvorming van het platteland

In paragraaf 2.2 is al naar voren gekomen dat het beeld van het platteland per actor kan verschillen. Zo kan een agrariër een ander beeld hebben van het platteland dan een inwoner van een grote stad. Beelden van het platteland vertellen niet alleen iets over de gebieden in kwestie, maar ook over de visies van de constructeurs. De beelden van het platteland zijn aan te duiden als cultuurbeelden, als mentale constructies (Huigen 1998); net als natuur ook een culturele constructie is (Buijs 2000). Voor een juiste verklaring van verschijnselen op het platteland dienen interpretaties van betrokken individuen achterhaald te worden.

Wanneer gesproken wordt over individuele beeldvorming betreft het de wisselwerking tussen de omgeving en het individu: zijn omgeving, de (innerlijke) beleving van de omgeving en het (uitwendig) gedrag in de omgeving (Nasar 1998; Walmsley & Lewis 1993). De geaardheid van het individu (bijvoorbeeld leeftijd, geslacht, opleiding) bepaalt hoe de omgeving wordt ervaren en met welk gedrag de situatie wordt beantwoord.

De beleving bestaat uit vier hoofdcategorieën: perceptie, cognitie, affectie en conatie. Het perceptieve belevingsaspect ligt hoofdzakelijk in de zintuiglijke sfeer. Het heeft betrekking op het opmerken van bepaalde elementen in de omgeving, ofwel op de waarneming. Bij het gewaarworden van de landelijke omgeving valt de nadruk op het

zien, de visuele perceptie. Het beeld dat men zich vormt wordt vooral bepaald door kleuren, maten en kwaliteiten. De overige zintuigen spelen in het algemeen een ondergeschikte rol (gehoor, reuk, tast). De vraag is echter of de zintuigen gehoor en reuk werkelijk een ondergeschikte rol spelen. Zo klagen veel bewoners van de Nederlandse steden over geluidsoverlast. Het landelijk gebied wordt daarentegen waarschijnlijk als rustig beschouwd, maar gaat in de beeldvorming van stedelingen misschien gepaard met een bepaalde mate van stankoverlast veroorzaakt door bijvoorbeeld de agrarische sector.

De cognitieve kant van de beleving slaat op het kennen in de meest uitgebreide zin: weten, inzien, denken, oordelen, herinneren. De cognitie hangt nauw samen met de perceptie. Cognitie steekt echter uit boven perceptie. Er wordt namelijk een oordeel gegeven over hetgeen wat waargenomen is. Dit gebeurt op grond van ervaring, herinnering, logisch redeneren en concluderen.

In het affectieve belevingsaspect overheerst de gevoelsmatige evaluatie van de omgeving. Elk object heeft zijn eigen affectiewaarde, dat wil zeggen een waarde toegekend op grond van de opgeroepen gevoelstoestand. De affectieve valentie varieert van positief via neutraal naar negatief. Er bestaan speciale affectiewoorden waarmee de gevoelsbeleving kan worden uitgedrukt. Het platteland kan worden ervaren als aangenaam, mooi, sfeervol, bevrijdend etc. respectievelijk als onaangenaam, lelijk, ongezellig, beklemmend etc. Wat betreft het affectieve belevingsaspect maakt men in de omgevingspsychologie ook vaak gebruik van de attitudetheorie van Fischbein (zie Van Wagenberg 1990). Deze theorie stelt dat mensen tevreden zijn met hun omgeving als veel in die omgeving als positief wordt ervaren. Aan de omgeving waar men het meest positief over is zal men de voorkeur geven boven andere omgevingen.

Conatie verwijst naar de dynamiek van het gedrag: behoeften, neigingen, motieven, interessen, waarden, voorkeurspatronen, wensen, driften, handelingsimpulsen. Kenmerkend voor het conatieve moment in de beleving is de ervaring dat de situatie al dan niet gunstig is voor de nagestreefde doeleinden van het individu (zie ook Hartig 1993). Al naar gelang de mogelijkheid tot bevrediging van de aanwezige behoeften wordt besloten tot de te volgen gedragslijn, wat vooral neerkomt op blijven of weggaan (bijvoorbeeld verhuizen naar een ruraal woonmilieu), dan wel leidt tot acties.

In dit onderzoek gaat het niet om beeldvorming van landschappen in het algemeen maar om beelden van het platteland. In toenemende mate wordt er onderzoek gedaan naar de beeldvorming van individuen ten aanzien van het platteland. Met name in Engeland is hierover intussen vrij veel kennis vergaard (Halfacree 1993, 1994, 1995; Jones 1995; Pratt 1996, Philips 1998). Maar ook in Nederland is er in toenemende belangstelling voor plattelandsbeelden (Frouws 1998; Huigen 1998; Groote et al. 1999; Haartsen et al. 2000; Heins & Van Dam 2000).

Jones (1995) spreekt van verschillende 'discourses' van het rurale. Als eerste onderscheidt hij het 'leken discours' (lay discourse). Hiermee wordt de alledaagse interpretatie van het individu met betrekking tot het concept ruraliteit bedoeld en de plaatsen die als ruraal worden beschouwd. Ten tweede onderscheidt hij het 'populaire discours', waarmee hij duidt op representaties van het rurale en het platteland door de massamedia (kunst, literatuur, film, televisie, reclame etc.). Het 'professionele discours' noemt hij als derde. Hiermee duidt hij op de interpretaties van het rurale en het platteland van diegenen die in hun dagelijkse werk zijn betrokken bij het platteland (planners, beleidsmakers, specialisten). Tenslotte onderscheidt hij het 'academische

discours', interpretaties van het rurale en het platteland afkomstig van diegenen die het object binnen hun discipline bestuderen.

Het maken van dit onderscheid is verhelderend. Allereerst wordt duidelijk dat verschillende actoren het platteland op een verschillende manier verbeelden, beschouwen, interpreteren en beoordelen. Daarnaast komt naar voren dat deze interpretaties een verschillende mate van volledigheid en objectiviteit kennen. Als laatste geldt dat verschillende beelden van het rurale en het platteland zouden kunnen leiden tot een verschillende houding en verschillend gedrag ten aanzien van het platteland. In dit onderzoek staan lay discourses centraal. Er wordt namelijk gekeken naar de plattelandsbeelden van stedelingen en uitgegaan van de veronderstelling dat deze beelden van invloed zijn op rurale woonvoorkeuren en keuzegedrag.

In Engeland wordt het platteland altijd sterk geassocieerd met landschap en natuur. Er is sprake van een rurale idylle volgens vele wetenschappers (zie bijvoorbeeld Pacione 1984; Boyle et al. 1998). Met een rurale idylle wordt een gelukkig, gezond, probleemloos beeld van het rurale leven geschetst, veilig genesteld in een hechte gemeenschap en een aantrekkelijke natuurlijke omgeving (Clope & Milbourne 1992). Deze geromantiseerde visie is gebaseerd op een zuivere, eenvoudige manier van leven dicht bij de natuur; 'A less-hurried lifestyle where people follow the seasons rather than the stock market, where they have more time for one other and exist in a more organic community where people have a place and an authentic role. The countryside has become the refuge from modernity' (Short 1991). Met andere woorden, op het platteland kun je het hectische leven in de stad ontvluchten. De rurale idylle vormt hiermee een urbaan perspectief op het platteland. De natuurlijke omgeving waaronder het platteland vormt dan ook het ideaal voor herstel van vermoeidheid veroorzaakt door de continue informatiestroom die men in een stedelijke omgeving moet verwerken (Kaplan & Kaplan 1989). Toch hoeft de rurale idylle niet uitsluitend een urbaan perspectief te zijn. Zo is niet uit te sluiten dat ook plattelandsbewoners het landelijke leven als een idyllisch bestaan beschouwen.

Daarnaast hoeft de rurale idylle niet gebaseerd te zijn op werkelijke ervaring; de media leveren een grote bijdrage aan de totstandkoming (Matthews et al. 2000; Phillips et al. 2001). Te denken valt aan tijdschriften of televisieprogramma's waarin het landelijke leven als een ideaal wordt gezien.

Volgens Mingay (1989) speelt de rurale idylle een belangrijke rol in de keuze voor een landelijke woonlocatie: 'The rural idyll would seem to be providing a cognitive framework within many people are, consciously or subconsciously, making their decisions to join the urban exodus'. Ook volgens Cloke & Goodwin (1993) zou de rurale idylle een grote rol kunnen spelen in het urbaan-rurale migratieproces. Individuen gedragen zich niet op basis van 'de werkelijkheid' maar op basis van hun beeld, interpretatie of mentale constructie van die werkelijkheid (zie bijvoorbeeld Bunce 1994; Cloke & Milbourne 1992; Halfacree 1994; Short 1991; Walmsley et al. 1998). 'An individual's response to a particular environment varies as a function of his or her immediate subconscious evaluation of the environment in terms of adaptive significance' (Hartig 1993, p. 20). Zo vormen ook natuurbeelden een verklaring voor verschillen in landschapspreferenties (Buijs 2000).

De interpretatie van de werkelijkheid in subjectieve, persoonlijke beelden is dus – via preferenties – van invloed op het individuele keuzegedrag (zie ook Timmermans 1991).

Het beeld dat stedelingen van het platteland hebben, is wellicht van invloed op het wel of niet (willen) verhuizen naar een rurale woonlocatie. In hoeverre een dergelijke rurale idylle in Nederland bestaat en in hoeverre een dergelijke rurale idylle een rol speelt bij de woonvoorkeuren en het keuzegedrag met betrekking tot rurale woonmilieus is echter nog onbekend en zal in dit onderzoek verder onderzocht worden.

2.4 Plattelandsbeelden in Nederland: een rurale idylle?

Tijdens de telefonische enquête werden de respondenten¹ onder andere vragen gesteld over hun beeldvorming van het platteland. Daarbij werd onder andere de vraag gesteld welke vier woorden (termen, associaties) er het eerste in hen opkomen, als ze aan het platteland denken. Deze vraag resulteerde in een zeer groot aantal verschillende associaties; die zijn onder te verdelen in de volgende vier categorieën (vergelijk Haartsen et al. 2000):

- *Morfologische aspecten*: de visuele kenmerken van het platteland (bijvoorbeeld groen, weilanden, koeien, boerderijen);
- *Sociaal-culturele aspecten*: aspecten die iets zeggen over de sociaal-culturele situatie (normen en waarden, sfeer) op het platteland (bijvoorbeeld rustig, saai)
- *Functionele aspecten*: aspecten die gerelateerd zijn aan de ruimtegebruikfuncties op het platteland (bijvoorbeeld akkerbouw, veeteelt, natuur, recreatie);
- *Lokationele aspecten*: deze aspecten zeggen iets over de locatie (ligging ten opzichte van) of geven een gebiedsaanduiding weer (bijvoorbeeld Friesland, de Achterhoek).

Het zal duidelijk zijn dat het uiterst lastig is om de door de respondent genoemde associaties in te delen in deze categorieën. Sommige aspecten zouden namelijk in meerdere categorieën ingedeeld kunnen worden. Voorbeeld hiervan is de associatie 'koeien'. Het woord 'koe' kan namelijk zowel als een visueel kenmerk gezien worden: een rondgrazende koe als zichtbaar element in het landschap, als ook als een functioneel kenmerk beschouwd kunnen worden: een koe die melk produceert op een agrarisch bedrijf (zie Haartsen et al. 2000). In dit geval is gekozen voor de eerste categorie.

Morfologische kenmerken van het platteland worden het meest genoemd (ruim 50%) (tabel 2.1). Met name de kenmerken weilanden, koeien, groen en ruimte worden veelvuldig genoemd. Kennelijk heeft men wanneer men aan het platteland denkt meestal een aantal zichtbare elementen voor ogen. Toch denkt men ook regelmatig aan sociaal-culturele kenmerken (ruim 35%), zoals sociale controle, gemoedelijkheid en rust. De ruimtegebruikfuncties en de locatie van het gebied maken slechts een bescheiden, respectievelijk niet-significant deel uit van de beeldvorming van het platteland.

Tabel 2.1

Associaties met het begrip platteland (%)

¹ In het onderzoek is alleen ingegaan op de plattelandsbeelden van de verhuisgeneigde huishoudens. Aangezien alleen de huishoudens die willen of moeten verhuizen betrokken zijn in het verdere onderzoek is hiervoor gekozen.

Morfologische kenmerken	50.9
Sociaal-culturele kenmerken	36.8
Functionele kenmerken	6.4
Locationele kenmerken	3.6
Overige kenmerken	2.3
Totaal aantal associaties 1982 (=100%)	
Totaal aantal respondenten	551

Bron: telefonische enquête 2000

De respondenten konden maximaal vier associaties noemen. Deze associaties zijn bij elkaar opgeteld.

Persoonlijke kenmerken kunnen invloed uitoefenen op het beeld dat individuen van het platteland hebben. Met name leeftijd kan een belangrijke rol spelen. Met het stijgen van de leeftijd kan het beeld van het platteland veranderen. Tegen de verwachting in bestaat er geen verschil in beeldvorming tussen leeftijdsgroepen. Uit eerder uitgevoerde onderzoeken bleek dat jongeren vaker visuele aspecten dan de oudere leeftijdsgroepen noemden. Daarentegen associeerden in deze onderzoeken de 35-54 jarigen en de 55-plussers het platteland relatief vaker met sociaal-culturele aspecten (zie Haartsen et al. 2000; Heins & Van Dam 2000). Wel is het zo dat in deze laatste twee onderzoeken de respondenten met name uit hoogopgeleiden bestonden. Wanneer dan ook alleen de hoogopgeleide stedelingen in beschouwing worden genomen, blijkt dat er wel degelijk een verschil in beeldvorming bestaat. De hoogopgeleide ouderen noemen vaker sociaal-culturele aspecten dan de jongeren en huishoudens van middelbare leeftijd met een hoge opleiding. Of hier nu sprake is van een periode-effect of een cohort-effect is echter onduidelijk. 'It is often difficult to know if the behaviour of younger cohorts is just a function of their earlier stage in the lifecycle or whether it is fundamentally different from the behaviour of previous cohorts that now have been aged', aldus Dieleman (2001, p. 115). Een mogelijke verklaring voor het verschil in beeldvorming tussen leeftijdsgroepen zou kunnen zijn dat plattelandsbeelden van de jongste generatie wellicht vrij sterk beïnvloed zijn door de media, bijvoorbeeld door televisieprogramma's (zie ook Haartsen et al. 2000) en het voor stedelingen steeds gemakkelijker wordt het platteland te bereiken. Daarentegen hechten oudere leeftijdsgroepen wellicht meer waarde aan sociaal-culturele aspecten. Ook zou het kunnen zijn dat een grotere ervaring een rol speelt, duidend op een cohort-effect.

Ten tweede is het beeld van het platteland achterhaald door de respondenten een keuze te laten maken uit steeds twee tegenovergestelde kenmerken. Wanneer de respondenten geen keuze konden maken tussen de twee tegenovergestelde kenmerken konden de respondenten het antwoord neutraal geven. Hieruit bleek dat het platteland meestal gezien wordt als een mooi, schoon, rustig en veilig gebied met een aantrekkelijke bebouwing.

Wel bestempelt meer dan 60 procent van de stedelingen het platteland nog als ouderwets. Zo is er in de ogen van meer dan de helft van de respondenten sprake van een hechte gemeenschap. De meerderheid ziet het platteland dan ook als gezellig (ruim 70 procent). Wel zijn er verschillen tussen groepen woonconsumenten. Met behulp van

Kruskall-Wallis toetsen zijn deze verschillen achterhaald. Hiermee kan nagegaan worden of de scores voor verschillende groepen woonconsumenten significant van elkaar verschillen.

De resultaten van deze analyses zijn weergegeven in tabel 2.2. Met name geslacht blijkt een rol te spelen bij de vorming van plattelandsbeelden. Vrouwen beschouwen het platteland vaker als onveilig en minder vaak als veilig dan mannen. Dit heeft te maken met het feit dat vrouwen zich in het algemeen eerder onveilig voelen dan mannen en dus ook op het platteland. Daarnaast beschouwen vrouwen het platteland vaker als slecht bereikbaar dan mannen. Vrouwen beschikken dan ook minder vaak over een auto en zijn dus vaker afhankelijk van bijvoorbeeld het openbaar vervoer.

Naast geslacht blijkt opleiding een significante rol te spelen bij de beeldvorming van het platteland. Laagopgeleiden vinden het platteland significant vaker gezellig dan hoogopgeleiden. Mensen met een HBO- of WO-opleiding vinden het platteland dan ook vaker saai. Wellicht stellen mensen met een lagere opleiding minder hoge eisen aan gezelligheid en vinden iets eerder gezellig dan mensen met een hogere opleiding. Dit zou kunnen betekenen dat hoogopgeleiden ook minder vaak naar het platteland zouden willen verhuizen. Of dit werkelijk zo is zal in het hoofdstuk 3 aan de orde komen.

Echter niet alleen persoonlijke kenmerken kunnen een rol spelen bij de vorming van plattelandsbeelden. Ook de bekendheid met het platteland kan van invloed zijn. Gekeken is dan ook in hoeverre de frequentie van het bezoeken van het platteland een rol speelt. De bezoekfrequentie van het platteland blijkt een rol te spelen. Mensen die het platteland frequent bezoeken vinden het platteland bijvoorbeeld vaker levendig en vaker gezellig dan mensen die niet of nauwelijks op het platteland te vinden zijn. Deze relatie is natuurlijk ook om te draaien: wanneer men het platteland levendig en gezellig vindt is men er ook vaker te vinden dan wanneer men het platteland saai en ongezellig vindt. Daarnaast vinden de mensen die het platteland vaak bezoeken het platteland beter bereikbaar dan mensen met een lagere bezoekfrequentie. Ook deze relatie is uiteraard om te draaien. Wanneer men het platteland goed bereikbaar vindt zal men er ook eerder te vinden zijn dan wanneer men het platteland slecht bereikbaar acht.

Daarnaast speelt de huidige woonsituatie een rol bij het bestempelen van het platteland als saai. De bewoners van de gemeente Utrecht vinden het platteland vaker saai dan de bewoners van de drie andere gemeenten. Waarschijnlijk is dit zo omdat Utrecht de gemeente is met het meest stedelijke karakter van de betrokken gemeenten. Zo heeft Utrecht het grootste aanbod aan horeca- en culturele voorzieningen. Een deel van de bewoners van Utrecht zal bewust hebben gekozen voor dit sterk stedelijke karakter en zal het platteland dus maar saai vinden. Ook zijn er verschillen tussen de gemeenten in het beschouwen van het platteland als goed bereikbaar. Bewoners van de Brabantse gemeenten Den Bosch en Vught vinden het platteland vaker goed bereikbaar dan de bewoners van de Randstedelijke gemeenten Utrecht en Maarssen. Op zich is dit niet vreemd gezien de hedendaagse fileproblematiek. Fileproblemen die zich met name in de Randstad voordoen zorgen voor een mindere bereikbaarheid van onder andere het buitengebied.

Tabel 2.2

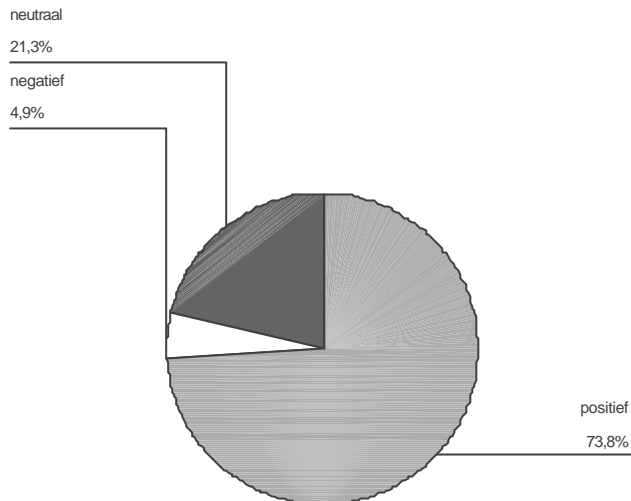
Resultaten van Kruskaal-Wallis toetsen van kenmerken en waardering van het platteland (significantiewaarden en %)

groep	mooi	levendig	rustig	veilig	schoon	traditioneel	aantrekkelijke bebouwing	individualis-tisch	gezellig	goed bereikbaar	waardering positief
Geslacht (P)	0.041	0.696	0.389	0.000	0.933	0.142	0.015	0.840	0.164	0.000	0.641
Man (%)	92.9	57.1	95.6	86.1	92.5	64.3	75.8	32.5	70.1	47.6	73.0
Vrouw (%)	96.7	58.5	97.0	73.8	92.0	57.1	83.3	31.0	75.1	31.0	74.3
Leeftijd (P)	0.530	0.504	0.819	0.777	0.397	0.444	0.230	0.844	0.320	0.637	0.143
0-34 (%)	90.0	50.0	95.0	80.0	90.0	75.0	85.0	30.0	60.0	30.0	60.0
35-54 (%)	95.2	56.8	96.9	78.2	90.8	60.7	82.9	30.7	72.9	37.7	76.8
55+ (%)	95.4	58.9	96.1	80.3	93.8	59.2	77.6	32.6	73.9	40.1	72.7
Opleiding (P)	0.524	0.000	0.799	0.503	0.644	0.294	0.859	0.757	0.010	0.148	0.105
Laag (%)	95.8	64.8	96.1	78.5	91.5	58.1	80.2	31.1	77.0	41.2	76.4
Hoog (%)	94.7	50.8	96.6	80.9	92.7	62.2	79.4	32.4	68.7	36.4	71.3
Woon-geschiedenis (P)	0.636	0.272	0.149	0.284	0.288	0.421	0.784	0.199	0.111	0.334	0.020
Ruraal (%)	94.3	61.1	95.3	81.3	93.8	57.0	78.6	26.9	76.7	40.9	79.7
Niet ruraal (%)	95.2	56.0	97.6	78.3	91.1	62.5	80.1	33.6	71.3	37.9	70.5
Bezoekfrequentie platteland (P)	0.484	0.001	0.453	0.281	0.718	0.464	0.050	0.041	0.030	0.023	0.036
< 1x jaar (%)	90.4	40.4	98.1	80.8	90.4	65.4	76.9	32.7	57.7	30.8	57.7
1-11x jaar (%)	94.9	54.4	98.7	73.4	89.9	64.6	82.1	25.3	77.2	36.7	72.2
1-4x maand (%)	95.2	55.8	96.4	77.7	93.2	60.2	84.5	28.7	75.7	37.2	74.4
> 4x maand (%)	95.7	70.5	95.0	84.2	92.8	56.1	73.4	39.6	74.1	47.5	79.1
Gemeente (P)	0.277	0.001	0.467	0.787	0.692	0.827	0.648	0.737	0.424	0.025	0.400
Utrecht (%)	96.0	45.2	97.7	78.5	92.7	60.5	76.8	31.3	68.2	33.0	69.3
Maarssen (%)	95.7	61.3	96.9	79.8	93.9	58.3	82.8	28.4	74.2	35.6	77.3
Den Bosch (%)	91.4	62.9	94.8	77.6	91.4	59.5	80.9	34.5	74.1	43.1	73.3
Vught (%)	95.9	68.4	94.9	82.7	89.8	65.3	79.6	34.7	77.6	49.0	76.5

Bron: telefonische enquête 2000

Ook is gevraagd of men een positief, negatief of neutraal beeld van het platteland heeft. Bijna driekwart van de respondenten bleek een positief beeld van het platteland te hebben (figuur 2.1). Nog geen 5% oordeelde negatief. Dit zeer positieve beeld van het platteland is toch opvallend. Zeker gezien de tijd waarin we ons bevinden. Het platteland wordt in de huidige tijd in de media vaak geassocieerd met mestproblemen, BSE-crisis, varkenspest en dergelijke.

Figuur 2.1
Waardering van het platteland (%)

Bron: telefonische enquête 2000

Eveneens als bij de associaties met het platteland zouden persoonlijke kenmerken een rol kunnen spelen bij de waardering van het platteland. De geaardheid van het individu bepaalt immers hoe de omgeving wordt ervaren (Nasar 1998; Walmsley & Lewis 1993). Zo is uit onderzoek van Haartsen et al. (2000) naar voren gekomen dat leeftijd een rol speelt bij de waardering van het platteland: senioren bleken het platteland positiever te waarderen dan studenten. Daarnaast komt uit de literatuur naar voren dat opleiding een rol speelt bij de waardering van bepaalde soorten natuur. Zo hebben hoger opgeleiden duidelijk een smallere definitie van natuur. Voor hoger opgeleiden bestaat de natuur vooral uit onafhankelijke natuur en minder uit stedelijke en agrarische natuur. Dat hoger opgeleiden typerende natuur associëren met onafhankelijke natuur, kan verklaard worden door het belang dat zij hechten aan de autonomie van de natuur: de natuur moet zo min mogelijk beïnvloed zijn door menselijk ingrijpen (Buijs 2000). Wellicht speelt opleiding maar ook sociale klasse een rol bij de beeldvorming van het platteland. 'Clear connections have been drawn between notions of rural idyll and social class' (Philips et al. 2001). Zo blijkt de rurale idylle in Engeland vaak als een produkt van de middenklasse gezien te worden (zie bv. Hoggart 1997). 'The rural idyll has been created by and for the enjoyment of the wealthy' (Little & Austin 1996, p. 103).

Om te kijken in hoeverre de kenmerken van het huishouden en de bekendheid met het landelijk gebied een rol spelen bij de waardering van het platteland zijn wederom enkele Kruskal-Wallis toetsen uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn tevens in tabel 2.2 weergegeven. Te zien is dat persoonlijke kenmerken geen significante rol spelen bij de waardering van het platteland. Wel dient hierbij de kanttekening te worden geplaatst dat het merendeel van de respondenten een positieve waardering geeft aan het platteland en dat de groep die het platteland niet positief waardeert slechts een beperkte omvang kent.

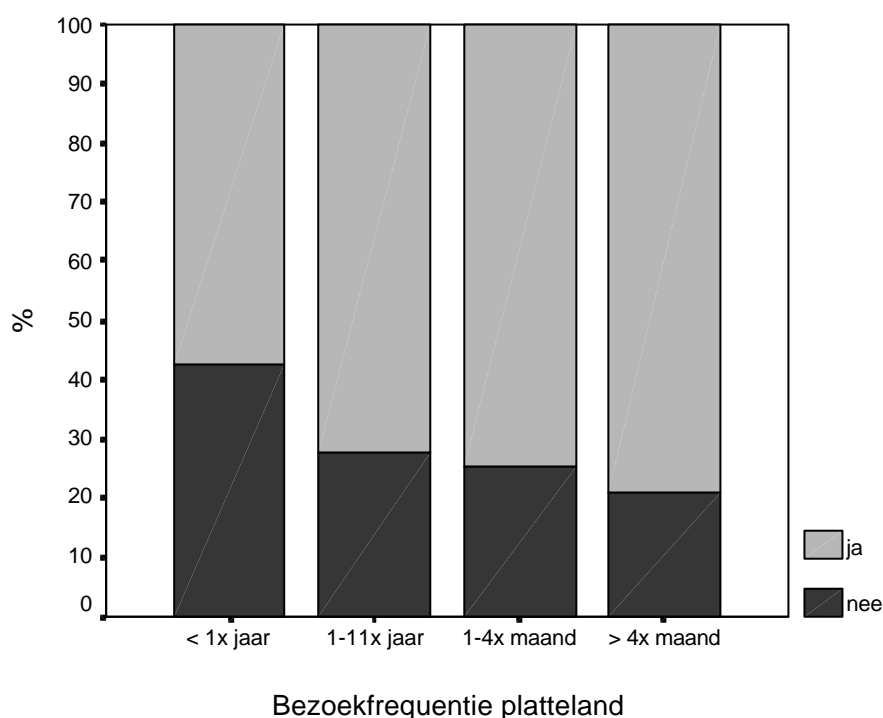
Verder kan bekendheid met het landelijk gebied een rol spelen bij de waardering. Mensen die het platteland vaak hebben bezocht of er zelfs gewoond hebben zouden het platteland ook vaak aantrekkelijk vinden (Kaplan & Kaplan 1989). Daarnaast is

voorstelbaar dat de huidige woonlocatie een rol speelt. Wanneer men in een suburbane gemeente woont waardeert men het platteland wellicht positiever dan wanneer men in een middelgrote stad woont.

Het kenmerk woongeschiedenis (het wel of niet hebben gewoond op het platteland) blijkt een significante rol te spelen. Stedelingen die hebben gewoond op het platteland blijken vaker een positief beeld van het platteland te hebben. Daarnaast is er een verband tussen bezoekfrequentie en waardering van het platteland. Stedelingen die het platteland vaak bezoeken hebben vaker een positief beeld van het platteland dan stedelingen die niet of nauwelijks een bezoek aan het platteland brengen (zie ook figuur 2.2).

Figuur 2.2

Positieve waardering van het platteland, naar bezoekfrequentie platteland (%)

Bron: telefonische enquête 2000

Statistisch verband tussen positieve waardering van het platteland en bezoekfrequentie platteland (V=0.133)

Tenslotte werd de respondenten een aantal stellingen voorgelegd, om te bepalen waar platteland in de ogen van de stedelingen voorkomt en of er überhaupt wel te spreken is van platteland in Nederland. De stelling waar de meeste respondenten het mee eens waren luidde dat alles buiten de bebouwde kom platteland is (tabel 2.8). Dat betekent dat het grootste gedeelte van Nederland tot het platteland zou behoren. Slechts enkelen waren van mening dat platteland in Nederland ontbreekt. Daarentegen waren ook enkele stedelingen van mening op dit moment al op het platteland te wonen. Hoewel hierbij opgemerkt moet worden dat deze groep bijna geheel uit bewoners van gemeenten buiten de Randstad bestaat en enkele van deze huishoudens aan de rand van

het stedelijk gebied wonen is dit toch opvallend. Tegelijkertijd ondersteunt het de deconstructivistische benadering waarin gesteld wordt dat ruraal en platteland los van elkaar staan. Kennelijk zijn deze stedelingen van mening in een gebied met rurale kenmerken te wonen en hebben daardoor het gevoel op het platteland te wonen.

Tabel 2.3

Lokalisering van het platteland aan de hand van stellingen (%)

Stellingen	% respondenten mee eens
In Nederland komt geen platteland voor	4.0
Platteland komt alleen in Noord-Nederland voor	4.9
Alles buiten de Randstad is platteland	8.4
Alles buiten de bebouwde kom is platteland	22.0
Ik woon op het platteland	2.4
Met geen van de stellingen eens	57.9
Totaal aantal respondenten (= 100%)	549

Bron: telefonische enquête 2000

De respondenten konden aangeven of ze wel of niet eens waren met een stelling. Wanneer men het eens was met een stelling hoefde men de volgende stelling(en) niet meer te beoordelen.

Statistisch verband tussen stelling 'ik woon op het platteland' en het behoren van de gemeente tot de Randstad ($V=0.182$)

2.5 Conclusie

Het beeld van het platteland kan per actor verschillen. Zo heeft een bewoner van het platteland vaak een ander beeld van het platteland dan een bewoner van het stedelijk gebied. Ook tussen stedelingen bestaan verschillen in de beeldvorming van het platteland. In dit hoofdstuk is dat op verschillende manieren aangetoond. Zo roept het begrip platteland bij stedelingen verschillende associaties op. Morfologische kenmerken domineren de beeldvorming van het platteland. Maar ook sociaal-culturele kenmerken als sociale controle, gemoedelijkheid blijken regelmatig voor te komen.

Uit de literatuur blijkt dat persoonlijke kenmerken een rol kunnen spelen bij de vorming van plattelandsbeelden. Zo komt uit onderzoek van Haartsen et al. (2000) en Heins & Van Dam (2000) naar voren dat met name leeftijd van invloed is. In tegenstelling tot de resultaten van deze onderzoeken bestaat er geen verschil in associaties tussen leeftijdsgroepen. Wel is het zo dat in dit onderzoek zowel laag- als hoogopgeleiden ondervraagd zijn – in tegenstelling tot de eerdergenoemde onderzoeken. Wanneer dan ook alleen gekeken wordt naar de hoogopgeleiden blijkt dat er wel degelijk een verschil in beeldvorming tussen de leeftijdsgroepen bestaat. Hoogopgeleide ouderen associëren het platteland vaker met sociaal-culturele aspecten dan de andere leeftijdsgroepen met een hogere opleiding. Hoogopgeleide ouderen hechten wellicht meer waarde aan sociaal-culturele aspecten; wellicht dat hier ook een grotere ervaring een rol speelt.

Verder zien de meeste stedelingen het platteland als een mooi, schoon, rustig en veilig gebied met een aantrekkelijke bebouwing. Hierbij spelen overigens de huishoudenkenmerken wel een rol. Vrouwen zien het platteland vaker als slecht bereikbaar dan mannen. Daarnaast vinden laagopgeleiden het platteland vaker gezellig en vaker levendig dan hoogopgeleiden.

Maar in hoeverre is er nu sprake van een romantisering van het platteland? Opvallend is dat bijna iedereen een positief beeld heeft van het platteland; slechts enkelen oordelen negatief. Bij de waardering van het platteland speelt bekendheid met het platteland een rol. Stedelingen die op het platteland gewoond hebben of er regelmatig tot vaak een bezoek aan brengen waarderen het platteland positiever dan stedelingen die niet of nauwelijks bekend zijn met het landelijk gebied. Deze relatie is natuurlijk ook om te draaien: wanneer men het platteland positief waardeert zal men er waarschijnlijk ook dikwijls een bezoek aan brengen of willen wonen.

Wat betreft het beeld van de locatie van het platteland in Nederland bestaan er ook aanzienlijke verschillen. Enkele stedelingen vinden dat er geen platteland in Nederland bestaat. Daarentegen zijn er ook enkele respondenten die menen nu al op het platteland te wonen. Bijna een kwart van de respondenten is echter van mening dat alles buiten de bebouwde kom platteland is. Dit zou betekenen dat een groot deel van Nederland tot het platteland zou behoren.

3 Verhuizen naar een ruraal woonmilieu?

3.1 Inleiding

Het beeld dat stedelingen van het platteland hebben zou van invloed kunnen zijn op het wel of niet willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu. Zo speelt volgens Mingay (1989) de rurale idylle een belangrijke rol in de keuze voor een landelijke woonlocatie. Om te bepalen of wonen op het platteland werkelijk als een idylle wordt gezien is het van belang te kijken naar de relatie tussen plattelandsbeelden en voorkeuren en keuzegedrag met betrekking tot rurale woonmilieus. In hoeverre speelt het beeld dat stedelingen van het platteland hebben een rol bij het wel of niet willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu?

Dit hoofdstuk zal ingaan op de relatie tussen individuele beelden van het platteland en voorkeuren en keuzegedrag ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus. Eerst zal een theoretisch overzicht worden gegeven met betrekking tot verhuizen in het algemeen (paragraaf 3.2), waarna in paragraaf 3.3 ingegaan zal worden op de keuze voor een ruraal woonmilieu. Vervolgens zal in paragraaf 3.4 beschreven worden in hoeverre stedelingen belangstelling hebben voor een ruraal woonmilieu. Hierbij wordt er van uitgegaan dat rurale woonmilieus niet noodzakelijk gelocaliseerd hoeven te zijn op het platteland. In de ogen van stedelingen zou ruraal wonen wellicht ook plaats kunnen vinden in stedelijk of suburbaan gebied: het zogenaamde pseudo-platteland. De motieven voor een eventuele verhuizing naar een ruraal woonmilieu zullen in paragraaf 3.5 aan de orde komen. Tenslotte zal in paragraaf 3.6 ingegaan worden op de rol van plattelandsbeelden.

3.2 Verhuisgedrag

In de verhuis- en migratietheorieën wordt het beslisproces dat ten grondslag ligt aan het wel of niet verhuizen meestal opgesplitst in twee of drie fasen. Lewis (1998) onderscheidt drie fasen in het keuzeprocess: de beslissing de woning waar men woont te verlaten, het zoeken naar een nieuwe woning en de keuze uit beschikbare alternatieven. Hieronder worden de verschillende fasen waaruit het keuzeprocess bestaat toegelicht: de triggerfase, zijnde de fase voorafgaand aan de fase waarin besloten wordt te verhuizen; de zoekfase waarin informatie verzameld wordt; en tenslotte de fase waarin de uiteindelijke keuze gemaakt wordt.

Triggerproces

Wat brengt huishoudens ertoe een verhuizing te overwegen? Van welke *triggers* is sprake? De behaviorale benadering gaat uit van het overschrijden van een zekere stressdrempel. Het verschil tussen het aspiratiebeeld - de woning of het woningaspect welke het huishouden binnen het kader van het aanbod van woningen op de voor het huishouden interessante woningmarkt in de door bereikbare prijsklasse ideaal acht, gezien zijn specifieke omstandigheden - en de werkelijke woonsituatie wordt aangeduid als *stress*. Dit begrip sluit nauw aan bij het begrip *woonsatisfactie*, dat kan worden opgevat als de inverse van deze stress. Burie (1972) geeft als definitie van deze woonsatisfactie 'de affectieve oriëntatie van een subject ten opzichte van de

woonsituatie waarin het verkeert'. Wanneer het verschil (discrepantie) tussen woonsituatie en aspiratiebeeld groot is (de stress is groot), is de woonsatisfactie laag. In de meeste gevallen zullen huishoudens daar verandering in willen brengen (Lewis 1998, p. 147; Priemus 1984, p. 61). Een verhuizing wordt echter pas overwogen bij een bepaalde mate van discrepantie tussen woonwensen en woonsituatie. Met andere woorden, er moet een bepaalde drempelwaarde overschreden zijn.

Er zijn echter wel enkele kanttekeningen te maken bij deze *stress*benadering. Allereerst wordt er van uitgegaan dat verhuisgeneigdheid altijd een reactie is op de stress tussen woonsituatie en aspiraties. Naast de woonsituatie kunnen ook de werksituatie en persoonlijke omstandigheden aanleiding zijn voor een verhuizing. Zo kan verandering van werklocatie leiden tot een verhuizing.

Daarnaast wordt verondersteld dat de verhuizing altijd vrijwillig is. Soms is er echter sprake van gedwongen verhuizingen. Er is een onderscheid te maken tussen vrijwillige en gedwongen verhuizingen en tussen push- en pull-factoren. Gedwongen verhuizingen zijn het gevolg van gebeurtenissen waarop huishoudens totaal geen invloed hebben. Uitzetting en sloop zijn de belangrijkste oorzaken van gedwongen verhuizingen (zie ook Walmsley & Lewis 1993).

Huishoudens geven een grote verscheidenheid aan redenen op voor vrijwillige verhuizingen. Deze redenen kunnen onderverdeeld worden in push- en pull-factoren. Wanneer er sprake is van push-factoren, is de huidige woon- werk- of persoonlijke situatie in de ogen van het huishouden zodanig negatief, dat het een aanleiding vormt om te verhuizen. Bij pull-factoren daarentegen wordt de verhuizing gezien als een instrument om een bepaald doel te bereiken, zonder er sprake hoeft te zijn van een sterke discrepantie tussen wens en werkelijkheid (Rossi 1955). Een woning in een ruraal woonmilieu wordt door een huishouden bijvoorbeeld zo aantrekkelijk gevonden, terwijl het huishouden ook tevreden is met de huidige woonsituatie. In zo'n geval kan de aantrekkingskracht van dat andere woonmilieu uitmonden in een verhuizing.

Ook wordt er geen aandacht gegeven aan de context waarin individuele huishoudens zich bevinden (het macro-niveau); aandacht gaat alleen uit naar het keuzeprocess van huishoudens (het micro-niveau). Een belangrijk onderdeel van deze context is de aanbodzijde van de woningmarkt. De omvang van de woningvoorraad en de samenstelling en de toegankelijkheid van woonruimte zijn van invloed op de verhuisbeslissing en de woonwensen van huishoudens. Met name in krappe woningmarkten, zoals in Nederland, zijn deze factoren van uitermate belang. De spanning tussen vraag en aanbod leidt tot substitutiegedrag: men neemt genoegen met een andere woonsituatie dan waar men op dat moment naar streeft (VROM 1994; Goetgeluk 1997).

De levensloopbenadering komt tegemoet aan bovengenoemde kritiekpunten. Met het begrip *lifecourse* wordt de manier waarop een individu verschillende stadia in zijn of haar leven (carrière) doorloopt bedoeld (Clark & Dieleman 1996; Mulder 1993). Volgens deze benadering bestaat de *lifecourse* uit verschillende carrières die invloed op elkaar hebben. Met name de wooncarrière, de huishoudens- en familiecarrière en de opleidings- en arbeidscarrière zijn van belang voor de verhuisbeslissingen. In de meeste gevallen komt een verhuismotief voort uit een van deze carrières (zie ook Mulder & Hooimeijer 1999). De carrière die de aanleiding vormt voor de verhuisbeslissing wordt dan ook wel de veroorzakende carrière (*triggeringcareer*) genoemd. Zo wil een huishouden wanneer het kinderen krijgt in de meeste gevallen proberen 'opwaarts' te

verhuizen; dat wil zeggen doorstroming naar een woning hoger in de hiërarchie, zoals een koopwoning en/of een grotere woning (Clark & Dieleman 1996). Daarnaast kan het hebben van kinderen betekenen dat een huishouden buiten wil wonen. In het landelijk gebied is immers meer (speel)ruimte en rust voor opgroeiende kinderen.

Fielding (1993) betreft de verhuisrichting bij de lifecourse. Jonge mensen, net begonnen aan hun loopbaan, worden aangetrokken door steden vanwege de opleidings- en arbeidsmogelijkheden. Ze gaan wonen in de stad en ontwikkelen zich snel. De stad vormt in dit geval een soort 'roltrap-regio'. Wanneer men wat ouder wordt en gestopt is met werken stapt men de 'roltrap' af, voor een wat rustiger leven op bijvoorbeeld het platteland.

Toch moeten we ons afvragen of er in Nederland wel sprake is van dit verschijnsel. Zo blijkt uit een onderzoek van Van Dam & Heins (2000) dat met name 25- tot 34-jarigen de stap naar het platteland hebben gezet. Ook de daaropvolgende cohorten – de 35-44- en 45-54-jarigen bleken goed vertegenwoordigd te zijn. Kennelijk stapt men de roltrap wel erg vroeg af. Waarschijnlijk hebben de relatief korte afstanden in Nederland hiermee te maken. Men hoeft niet perse in de stad te wonen om er van de opleidings- en arbeidsmogelijkheden gebruik te kunnen maken.

Het zoeken naar alternatieven

Nadat het idee ontstaan is te verhuizen, zal een zoekproces gestart worden om de mogelijke alternatieven te onderzoeken. Er zijn een drietal aspecten aan het zoekproces te onderscheiden: temporele, locationele en sectorale (Goetgeluk 1997).

Het temporele aspect heeft betrekking op de tijd waarbinnen de verhuizing dient te hebben plaatsgevonden. Een hoger stressniveau leidt tot een doelgerichter en intensiever zoekproces en heeft een reducerende invloed op de tijd waarbinnen de verhuizing plaats moet vinden (Walmsley & Lewis 1993).

Het locationele aspect duidt op het gebied waarbinnen naar andere woonruimte wordt gezocht. Dit aspect wordt ook wel situation genoemd: de positie van een plaats ten opzichte van andere plaatsen (Mulder & Hooimeijer 1999).

Met het sectorale aspect worden de domeinkenmerken van de gezochte woonruimte bedoeld, oftewel de site kenmerken van het woonmilieu. Hierbij moet gedacht worden aan zowel de kwaliteit van de woning en de woonomgeving als aan de prijs en de eigendomsverhouding.

Meestal bestaat het zoekproces uit het verzamelen van informatie en het vragen van advies. Voordat men echter informatie gaat inwinnen, vormt de potentiële migrant zich een beeld van de beschikbare alternatieven. Dit beeld is gebaseerd op ervaringen en is gerelateerd aan het begrip *awareness space*: 'the subset of possible courses of action of which the decisionmaker is aware' (Voets 1994, pp. 11-12).

Wat betreft het verhuizen verwijst de *awareness space* naar de locaties binnen het totale gebied waarover de potentiële migrant kennis heeft voordat het zoekproces gestart wordt. Echter ook locaties die onbekend zijn bij de potentiële migrant kunnen behoren tot de omgeving – ookwel *arena* genoemd – waarbinnen naar een nieuwe woning gezocht wordt. Het gaat dan om een 'abstract environment, unknown except as an image in the mind' (Harper 1991, p. 28). Aangezien de *awareness space* sterk gelocaliseerd is – men heeft de meeste kennis van het gebied rondom de huidige woning – is de zoektocht naar een nieuw woonmilieu ook geconcentreerd in het gebied rondom de huidige woning (Walmsley & Lewis 1993). De meeste verhuizingen vinden dan ook over korte afstand plaats (zie ook Clark & Dieleman 1996). Hoewel ook

verhuizingen van een stedelijk naar een landelijk woonmilieu meestal binnen de provinciegrenzen plaatsvinden, zijn er toch ook dikwijls urbaan-rurale verhuizingen over een afstand van meer dan 100 kilometer (Van Dam & Heins 2000).

Informatie wordt verspreid door een of meerdere kanalen. Als voorbeelden van informatiekkanalen kunnen massamedia, gespecialiseerde instituten en persoonlijke netwerken genoemd worden. De succesvolste informatiebron blijkt toch wel informeel te zijn: informatie verkregen van familie en vrienden (Walmsley & Lewis 1993).

Het begrip *search space* wordt vaak in verband gebracht met het gebruik van de informatiekkanalen. De *search space* vormt een onderdeel van de *awareness space* en wordt bepaald door de preferenties (Voets 1994). Net als bekendheid/informatie een rol kan spelen bij de beeldvorming van individuen (zie hoofdstuk 2), speelt het aspect bekendheid/informatie een belangrijke rol in de keuze voor een woonmilieu (zie ook Van Wee 1994; Walmsley & Lewis 1993). Het betreft hier bekendheid met de regio en informatie over bijvoorbeeld het woningaanbod in een bepaalde regio.

Kiezen tussen alternatieven

Het individu heeft toegang tot een breed scala aan informatie. Slechts een beperkt deel is echter relevant. Vanuit de *search space* leidt de potentiële migrant een *choice set* af: een serie alternatieven die voor zorgvuldige beschouwing in aanmerking komen. Deze *choice set* is gebaseerd op 'the cognitive representation of the real world rather than on characteristics of the environment itself' (Timmermans 1991, p. 65). De individuele perceptie van de fysieke omgeving bepaalt mede uit welke serie alternatieven een keuze gemaakt gaat worden (Molin 1999). Individuele beelden van het platteland kunnen dus een belangrijke rol spelen bij het op een rijtje zetten van mogelijke alternatieven. De *choice set* wordt ook wel *action space* genoemd: 'set of place utilities which the individual perceives and to which he responds' (Wolpert 1965). De *action space* is zeer dynamisch. Uitbreiding vindt plaats in de tijd, wanneer het individu meer informatie heeft verkregen over meer plaatsen.

Uit de serie alternatieven maakt de potentiële migrant vervolgens een keuze. 'the choice is usually defined as the selection of one housing type from among the alternatives in a defined set' (Clark & Dieleman 1996, p. 82). De woningzoekende bekijkt welk alternatief optimaal is. 'The process of spatial choice involves an individual in comparing each alternative with every other one in order to select the one which gives the greatest expected satisfaction' (Walmsley & Lewis 1993, p. 85). De uiteindelijke keuze kan dan ook worden gezien als het resultaat van de afweging (trade off) tussen de verschillende alternatieven (Voets 1994).

De manier waarop de *choice set* geïnterpreteerd wordt is onder andere afhankelijk van de individuele preferenties (Clark & Dieleman 1996; Timmermans 1991). 'Individuals choose the most preferred alternative' (Molin 1999, p. 37). Preferenties kunnen tussen individuen verschillen en gedurende de lifecycle van een individu. Met name de huishoudenskenmerken leeftijd, huishoudensamenstelling en inkomen hebben invloed op de woonvoorkeuren (zie ook Clark & Dieleman 1996; Van Kempen et al. 1995). Ook de invloed van de leefstijl dient niet vergeten te worden. Door de komst van steeds meer verschillende leefstijlen, zal ook de differentiatie in woonvoorkeuren alleen maar toenemen. Het woonmilieu vormt immers een middel om de identiteit van het individu uit te drukken. 'De consument ziet het bewonen van een bepaald type woning op een

bepaald type plek als expressie van zijn leefstijl en als een verwijzing naar zijn identiteit' (De Wijs-Mulkens 1999, p. 5). Status speelt dan ook een belangrijke rol in het keuzeprocess. De keuze voor een bepaald woonmilieu kan een statussymbool vormen (zie ook Harper 1991). Zo wordt landelijk wonen (rural housing) in Engeland als een statussymbool beschouwd (Shucksmith 1990). Het zijn daar dan ook met name de hogere inkomensgroepen die verhuizen naar het landelijk gebied.

Verder zijn ook de vorige en huidige kenmerken van gedrag van invloed op de preferenties (Clark & Dieleman 1996). Huishoudens hebben immers te maken met een opeenvolging van woonsituaties: de zogenaamde wooncarrière. Deze wooncarrière heeft veelal een hiërarchische ontwikkeling wat betekent dat men in de meestal gevallen opwaarts wil verhuizen - naar bijvoorbeeld een grotere woning - en dus rekening houdt met de vroegere en huidige woonsituatie. Daarnaast speelt ervaring een rol bij de vorming van preferenties (Wagner & Mulder 2000). Wanneer men bijvoorbeeld tijdens de jeugd op het platteland heeft gewoond, zal men er later waarschijnlijk ook positief tegenover staan en vaak naar toe willen verhuizen: terug naar de roots (zie ook Kaplan & Kaplan 1989).

3.3 De keuze voor een ruraal woonmilieu

In paragraaf 3.2 is duidelijk geworden dat er verschillende motieven voor een verhuizing zijn. Ook de verhuisbeweging naar rurale woonmilieus kan worden onderverdeeld in verhuizen om werkredenen, verhuizen om persoonlijke redenen en verhuizen om woonredenen. Verhuizen om werkredenen heeft vaak verband met een verandering van baan of met de wens dicht bij het werk te wonen. Met name bij urbaan-rurale verhuizingen blijken werkredenen een rol te spelen. Halfacree (1994) heeft dan ook aangetoond dat het bij verhuizen om werkredenen meestal om lange-afstand verhuizingen gaat; verhuizen om woonredenen betreft daarentegen met name verhuizingen over korte afstand. Verhuizen om persoonlijke redenen is het gevolg van verschillende processen: van een toenemende pensioensmigratie; van de zoektocht naar alternatieve leefstijlen; van de wens met het hele gezin samen te zijn; van de beschikbaarheid van goedkoop land enz. (Clove & Goodwin 1993; Van Dam 2000).

Naast redenen die te maken hebben met werk of opleiding spelen met name redenen die betrekking hebben op de kwaliteiten van de woning en de woonomgeving een rol, zogenaamde woonredenen. Hierbij kan onderscheid tussen vertrek- en vestigingsmotieven gemaakt worden. Huishoudens kunnen naar een landelijk gebied willen verhuizen om zo de negatieve kanten van de stad te ontvluchten, of specifiek kiezen voor het wonen in een landelijk gebied. De volgende 'pull-factoren' van het landelijk gebied kunnen genoemd worden (NRLO 1993, p. 96):

- meer natuur en meer ruimte om de woning
- meer mogelijkheden om ruimte-eisende activiteiten te ondernemen (bijvoorbeeld het houden van dieren)
- aantrekkelijkheid om kinderen groot te brengen
- hoop op economische voordelen (lage aankoopprijs van de woning en mogelijke waardeverhoging)
- groter aanbod van eengezinswoningen dan op de stedelijke woningmarkt

Bovenstaande pull-factoren van het landelijk gebied geven tevens enkele mogelijke onaantrekkelijkheden van het stedelijk gebied aan. Andere voorbeelden van 'push-factoren' van het stedelijk gebied zijn:

- congestie
- luchtverontreiniging
- onrust van het stedelijk leven
- criminaliteit/onveiligheid
- grootschaligheid

Damhs & McComb (1999) zijn van mening dat er meerdere motieven mogelijk zijn voor de verhuisbeweging van stad naar platteland, ook wel *counterurbanisation* genoemd. Allereerst noemen zij 'the amenity as a high order good attracts migrants to rural areas'. Huishoudens willen zich vestigen in gebieden die ze als aantrekkelijker beschouwen dan de gebieden waarin ze nu wonen. Dit motief reflecteert de in hoofdstuk 2 besproken rurale idylle. Zo suggereert Shucksmith (1994) dat het beeld van ruraliteit de sleutel kan zijn voor de verklaring van urbaan-rurale verhuisprocessen (zie ook Schmied 2000). Een groot deel van de verhuisbeweging berust op een wens van een rurale leefstijl (Bell & Valentine 1995; Stenbacka 2000; Walmsley et al. 1998; Hoggart & Paniagua 2001). 'The countryside is often considered to be a place where it is possible to put into practice another way of life' (Mormont 1987, p. 11). De laatste jaren heeft zich een rural way of life ontwikkeld, een variant van het postmoderne leven, die de combinatie van landelijk wonen en selectieve arbeidsdeelname, inkopen of cultuurbezoek in de stad mogelijk maakt (Schmied 2000).

Het belang van het rurale karakter komt bijvoorbeeld uit interviews onder urbaan-rurale migranten van Halfacree (1994) naar voren. Op de vraag 'Compared to all the other aspects of your move, how important was the rural character of this area in bringing you here?' antwoordden de meeste respondenten dat het rurale karakter cruciaal in hun bestemmingskeuze was.

Ook in Nederland blijken typische rurale kenmerken een rol te spelen in het verhuisproces naar rurale gebieden. Zo hebben huishoudens die recent verhuisd zijn naar rurale gebieden in Noord-Nederland dat vaak om kwaliteiten zoals natuur, ruimte en rust gedaan (Elbersen & van Dam 1999).

Tenslotte zijn verhuisbeslissingen niet los te zien van politieke besluitvormingsprocessen. Beleid met betrekking tot volkshuisvesting, transportsystemen, bevolkingsspreiding en economische groei kan de trek naar het platteland stimuleren dan wel ontmoedigen. Ook recente ontwikkelingen in de transportsector, communicatie en economie hebben voorheen perifere locaties aantrekkelijker gemaakt voor zowel bedrijven als huishoudens. De betekenis van de factor afstand is in de locatiekeuze van huishoudens afgenomen. Door snellere transportmiddelen en de communicatietechnologie zijn plaatsen dichterbij elkaar komen te liggen.

3.4 Rurale woonvoorkeuren van stedelingen in Nederland

Om te achterhalen in hoeverre er vraag is naar rurale woonmilieus onder stedelingen in Nederland is er tijdens de telefonische enquête gevraagd of men naar een woonomgeving met plattelandskenmerken wil verhuizen. De stedelingen in dit onderzoek blijken wel degelijk belangstelling voor ruraal wonen te hebben. Bijna 15% van de benaderde stedelingen wil of moet verhuizen en hiervan wil bijna 70% wel naar een woonomgeving met plattelandskenmerken verhuizen. Wat hierbij onder plattelandskenmerken dient te worden verstaan is afhankelijk van de respondent. De respondent heeft immers aan het begin van de enquête aan moeten geven welke associaties hij of zij heeft met het platteland (zie hoofdstuk 2).

Foto 3.1

Wonen op het platteland

Ruraal en platteland zijn echter niet langer synoniem is in hoofdstuk 2 naar voren gekomen. Ruraal wonen hoeft dan ook niet per definitie op het platteland plaats te vinden. De door de stedelingen geprefereerde rurale woonmilieukenmerken als groen, rust en ruimte zouden wellicht ook in stedelijk of suburbaan gebied ingepast kunnen worden. We zouden dan kunnen spreken van pseudo-platteland of pseudo-plattelands woonmilieus.

Van belang is natuurlijk wel dat er voldoende liefhebbers voor deze pseudo-plattelands woonmilieus zijn. Aan de stedelingen die niet naar een woonomgeving met plattelandskenmerken willen verhuizen is de vraag gesteld of indien de kenmerken van het platteland in een stedelijk gebied gecreëerd zouden zijn, zij daar dan wel naar toe willen verhuizen. Ongeveer 60% van deze stedelingen heeft bevestigend geantwoord. Kennelijk vindt men het prettig om ruraal te wonen, maar wil men werk en voorzieningen (en wellicht de stedelijke atmosfeer) wel binnen handbereik hebben. Een pseudo-plattelands milieu zou voor deze huishoudens dus een oplossing kunnen zijn. Bijkomend voordeel van dergelijke rurale woonmilieus in het stedelijk gebied is dat de open ruimte op het platteland gespaard blijft, hetgeen past in het huidige ruimtelijke ordeningsbeleid.

Daarnaast zou ook het merendeel van de stedelingen die wel naar een woonomgeving met plattelandskenmerken willen verhuizen wel naar een pseudo-plattelands woonmilieu willen verhuizen. Aan de stedelingen die naar een woonomgeving met plattelandskenmerken willen verhuizen is namelijk de vraag gesteld of indien de kenmerken van het platteland in een stedelijk gebied gecreëerd zouden worden, zij daar dan ook naar toe zouden willen verhuizen. Ongeveer 70% van deze stedelingen heeft deze vraag bevestigend beantwoord. Kortom, er is een zeer grote vraag naar rurale woonmilieus zowel op het platteland als in het stedelijk gebied. Slechts een zeer klein gedeelte van de verhuisgeneigde stedelingen (ongeveer 12%), wil absoluut niet ruraal wonen, zelfs niet in het stedelijk gebied.

Foto 3.2

Ruraal wonen in het stedelijk gebied?

Welke huishoudens willen ruraal wonen? Dikwijls wordt gesuggereerd dat de urbaan-rurale migratiestroom een selectief karakter heeft (zie bijvoorbeeld Atzema & Van Dam 1996; Van Dam 2000; Van Dam & Heins 2000; Poulus & Relou 2000). Het zouden met name huishoudens met een hoger inkomen zijn – zij hebben immers meer

mogelijkheden op de woningmarkt; ouderen – zij hoeven vaak geen rekening meer te houden met de afstand tot het werk; en gezinnen met kinderen – aangezien er op het platteland meer rust en (speel)ruimte te vinden is voor opgroeiende kinderen. Daarnaast bleek in hoofdstuk 2 dat laagopgeleiden het platteland vaker gezellig en levendig vinden dan mensen met een hoge opleiding. Verwacht wordt dat opleiding dus ook een belangrijke speelt bij de rurale woonvoorkeuren. Verder wordt verwacht dat autochtonen vaker ruraal willen wonen dan allochtonen. De behoefte aan natuur in de woonomgeving blijkt vooral bepaald te worden door het recreatiegedrag. Indien men veel gebruik maakt van de natuur om te recreëren schijnt men ook meer behoefte te hebben aan natuur in de eigen woonomgeving (Bervaes et al. 1997). Recreatie van allochtonen is duidelijk georiënteerd op de stad. Natuurgebieden en agrarisch gebied worden niet of nauwelijks bezocht (Jókövi 2000).

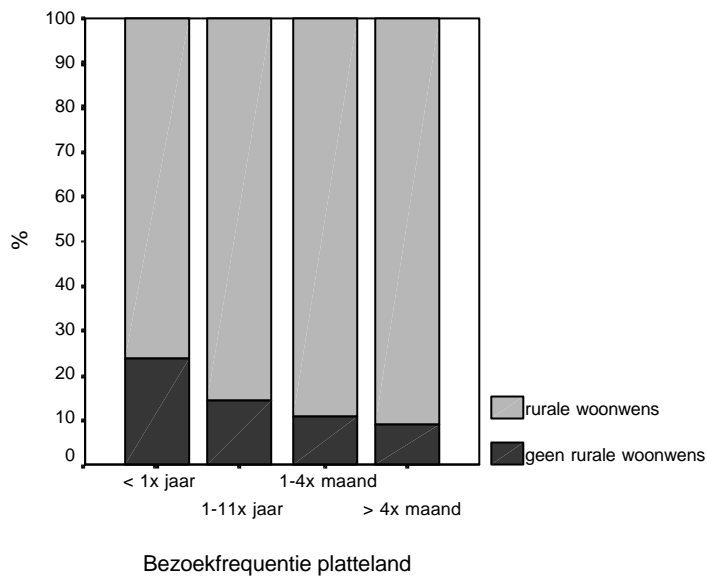
Maar welke huishoudens in dit onderzoek willen nu ruraal wonen? Inkomen, leeftijd, nationaliteit, opleiding en het type huishouden blijken geen rol te spelen. Dat zowel leeftijd als inkomen geen invloed hebben op het willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu kan komen doordat de huishoudens hun mogelijkheden en beperkingen niet in ogenschouw genomen hebben en dus uitgegaan zijn van hun subjectieve ideaalbeeld: het woonmilieu dat het huishouden ideaal acht ongeacht het woningaanbod en ongeacht het kostenniveau (Priemus 1984). Men heeft er in dit geval kennelijk geen rekening mee gehouden dat woonmilieus met plattelandskenmerken heden meestal in het buitengebied gevestigd (ver weg van de meeste werkgelegenheidsconcentraties) zijn en slechts in geringe hoeveelheid aanwezig zijn waardoor ze niet voor iedereen beschikbaar zijn.

Naast persoonlijke kenmerken zou bekendheid een rol kunnen spelen bij het willen verhuizen naar een gebied met plattelandskenmerken. Mensen die vaak een bezoek brengen aan het platteland vinden het platteland vaak ook aantrekkelijk (Kaplan & Kaplan 1989). En wanneer men het platteland aantrekkelijk vindt wil men er waarschijnlijk ook eerder wonen. Tevens zou de huidige en vroegere woonsituatie een rol kunnen spelen bij de woonpreferenties. Zo kan er sprake zijn van retourmigratie: terugkeer naar de streek waar men geboren is of een deel van de jeugd heeft doorgebracht.

Bezoekfrequentie blijkt een significante rol te spelen bij de wens te verhuizen naar een ruraal woonmilieu. Huishoudens die het platteland veelvuldig bezoeken (minimaal 1 keer per maand) willen vaker ruraal wonen dan huishoudens die niet of nauwelijks een bezoek brengen aan het platteland (figuur 3.1).

Figuur 3.1

Wens te verhuizen naar een ruraal woonmilieu, naar bezoekfrequentie platteland (%)

Bron: telefonische enquête

Significant verschil tussen bezoeksfrequenties ($V=0.129$).

Verder blijkt woongeschiedenis (het wel of niet hebben gewoond op het platteland) een significante invloed uit te oefenen op de wens te verhuizen naar een ruraal woonmilieu ($V=0.146$). Dit betekent dat wanneer men vroeger op het platteland gewoond heeft men er ook eerder naar toe zou willen verhuizen: terug naar de roots.

3.5 Waarom ruraal wonen?

De respondenten in dit onderzoek noemen met name woonredenen voor een eventuele verhuizing naar een ruraal woonmilieu. Zo noemen bijna alle stedelingen met een rurale woonvoorkeur redenen die te maken hebben met de woonsituatie. Het betreft in de meeste gevallen kenmerken van de rurale woonomgeving; en overeenkomstig de associaties met het platteland die in het begin van dit hoofdstuk aan het licht zijn gekomen worden met name morfologische en sociaal culturele kenmerken genoemd. Voorbeelden van deze pull-factoren zijn:

- 'Wil rustiger wonen'
- 'Veilig'
- 'Wil meer ruimte in en om de woning'
- 'Mooie omgeving'
- 'Natuur'
- 'Ruimte voor dieren'
- 'Gezelligheid'
- 'Prettige leefomgeving'
- 'Mentaliteit op het platteland'

Dat de meerderheid van de potentiële rurale woonmilieubewoners aangetrokken wordt door de kenmerken van de rurale woonomgeving zou wederom kunnen duiden op het

bestaan van een rurale idylle. Push-factoren van de stad komen slechts in geringe mate voor. Voorbeelden hiervan zijn: uit de drukte, uit de hectiek. De resterende stedelingen noemen werkredenen: bijvoorbeeld reistijd naar het werk korter; en persoonlijke redenen: bijvoorbeeld daar liggen mijn roots, vanwege de kinderen.

Opvallend is dat de jongere leeftijdsklasse vaker dan de middelbare en oudere leeftijdsgroep ruimte noemt als motief voor het rurale wonen (tabel 3.1). Dit komt waarschijnlijk doordat deze huishoudens minder ver in hun wooncarrière gevorderd zijn dan de huishoudens van middelbare en oudere leeftijd en dus op dit moment over minder ruimte in en om de woning beschikken. Daarentegen noemen de huishoudens van middelbare en oudere leeftijd vaker rust als motief voor het rurale wonen. Kennelijk hebben deze leeftijdsgroepen meer behoefte aan rust dan de jongeren. Ook noemen de huishoudens van middelbare en oudere leeftijd vaker de sfeer/bevolking als motief voor het rurale wonen. Wellicht vindt de jongere leeftijdsklasse de sfeer/bevolking van een woonmilieu minder belangrijk en vormt het daarom niet of nauwelijks een reden om ruraal te willen wonen.

Tabel 3.1

Motieven voor het willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu op volgorde, naar leeftijdsklasse (% van het totaal aantal motieven per leeftijdsklasse)

0-34	35-54	55 +
Ruimte (38.2%)	Rust (36.3%)	Rust (36.0%)
Rust (23.5%)	Ruimte (31.0%)	Ruimte (26.3%)
Groen (17.6%)	Groen (16.5%)	Groen (14.4%)
Veilig (5.8%)	Sfeer/bevolking (3.4%)	Sfeer/bevolking (4.5%)
	Veilig (3.1%)	

Bron: telefonische enquête

De eerste drie motieven voor ruraal wonen zijn bij elkaar opgeteld. Alleen de motieven die 3 procent of meer van het totaal aantal genoemde motieven uitmaken zijn aangegeven

3.6 De rol van plattelandsbeelden

Om te bepalen of wonen op het platteland werkelijk als een idylle wordt gezien is het van belang te kijken naar de relatie tussen plattelandsbeelden en rurale woonvoorkeuren. In hoeverre speelt het beeld dat stedelingen van het platteland hebben een rol bij het wel of niet willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu?

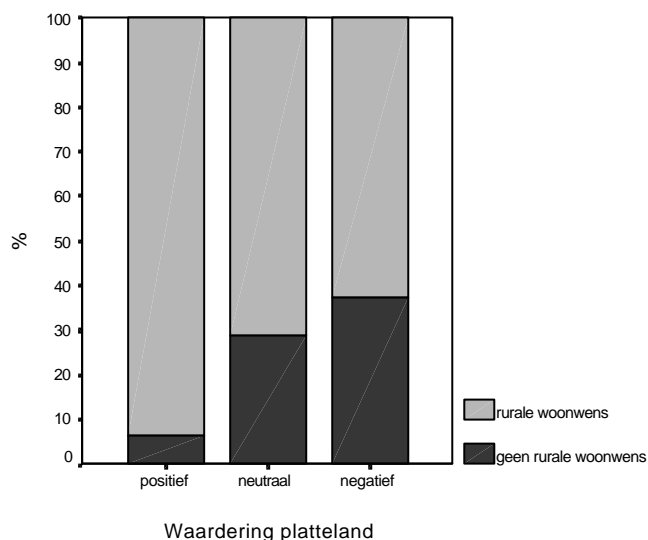
Ten eerste is gekeken naar de rol van de waardering die men geeft aan het platteland. Stedelingen met een positief beeld van het platteland willen vaker naar een ruraal woonmilieu verhuizen dan stedelingen met een negatief of neutraal beeld (figuur 3.2).

Toch zijn er ook stedelingen met een negatief plattelandsbeeld die wel naar een ruraal woonmilieu willen verhuizen. Dit zouden de stedelingen kunnen zijn die wel ruraal willen wonen maar niet op het platteland en dus alleen op het zogenaamde pseudo-platteland. Maar wanneer gekeken wordt naar de relatie tussen de waardering van het

platteland en het willen verhuizen naar het platteland blijken er ook respondenten met een negatief plattelandsbeeld naar het platteland te willen verhuizen. Wel dient hierbij vermeld te worden dat het hier slechts enkele respondenten betreft.

Figuur 3.2

Wens te verhuizen naar een rurale woonmilieu en waardering van het platteland (%)

Bron: telefonische enquête 2000

Statistisch verband tussen rurale woonwensen en waardering platteland ($V=0.321$)

Daarnaast is gekeken naar de invloed van verschillende omgevingskenmerken. Respondenten die het platteland mooi vinden willen vaker ruraal wonen dan respondenten die het platteland lelijk vinden². Zo willen de respondenten die de bebouwing op het platteland aantrekkelijk vinden ook vaker ruraal wonen dan de respondenten die de bebouwing onaantrekkelijk vinden ($V = 0.277$). Toch zijn er ook respondenten die het platteland lelijk vinden of de bebouwing onaantrekkelijk en toch ruraal willen wonen.

Tevens blijkt dat respondenten die het platteland schoon vinden vaker ruraal zouden willen wonen dan respondenten die het platteland vies vinden¹. Ook hier geldt dat wanneer men het platteland vies vindt dat niet betekent dat men niet ruraal wil wonen. Zo heeft de meerderheid van deze groep toch een rurale woonvoorkeur. Zelfs meer dan de helft van deze respondenten wil toch ruraal wonen.

Verder hebben de respondenten die het platteland levendig vinden vaker een rurale woonvoorkeur dan respondenten die het platteland saai vinden ($V = 0.248$). Ook respondenten die het platteland gezellig vinden willen vaker ruraal wonen dan

² Wegens onvoldoende celvulling konden significanties hier niet worden berekend.

respondenten die het platteland ongezellig vinden ($V = 0.219$). Wederom geldt dat het platteland als ongezellig beschouwen niet betekent dat men niet ruraal wil wonen. Kortom, de beeldvorming van het platteland speelt wel degelijk een rol bij het of niet willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu. Maar wel is gebleken dat er ook stedelingen zijn die het platteland lelijk, saai, vies en/of ongezellig vinden of de bebouwing onaantrekkelijk vinden en toch willen verhuizen naar een woonmilieu met rurale kenmerken. Toch zijn dit ook niet de stedelingen die alleen ruraal willen wonen in het stedelijk gebied. Wellicht is het zo dat niet iedereen deze kenmerken belangrijk vindt in de volgende woonomgeving.

3.7 Conclusie

In dit hoofdstuk is nagegaan in hoeverre stedelingen naar een woonomgeving met plattelandskenmerken willen verhuizen. De meerderheid van de verhuisgeneigde stedelingen wil naar een woonomgeving met rurale kenmerken verhuizen. Rurale woonmilieus zijn dus zeer in trek bij stedelingen. De meerderheid ziet wonen op het platteland als een idyllisch bestaan. Ook blijkt er belangstelling te zijn voor ruraal wonen in het stedelijk gebied: op het zogenaamde pseudo-platteland. Slechts een klein gedeelte van de stedelingen wil absoluut niet landelijk wonen.

Maar waarom zijn rurale woonmilieus nu zo populair? De meerderheid wordt aangetrokken door de kenmerken van de rurale woonomgeving zoals ruimte, rust, groen en natuur. Push-factoren van de stad worden nauwelijks genoemd. De stedelingen met een rurale woonvoorkeur hebben dan ook een uitgesproken positief beeld van het platteland. Er is namelijk een verband tussen de individuele beeldvorming van het platteland en het willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu. Maar toch zijn er ook stedelingen die het platteland lelijk, saai, vies en/of ongezellig vinden of de bebouwing niet aantrekkelijk en wel ruraal willen wonen. Dit zijn echter niet de stedelingen die alleen willen verhuizen naar het pseudo-platteland. Waarschijnlijk vinden deze stedelingen juist andere rurale kenmerken erg aantrekkelijk en nemen ze deze minder aantrekkelijke kenmerken op de koop toe.

4 Meten van woonpreferenties met beslissingstabellen

4.1 Inleiding

In de vorige hoofdstukken is duidelijk geworden dat veel stedelingen naar een ruraal woonmilieu willen verhuizen en de beeldvorming van het platteland hierbij een sterke rol speelt. Welke specifieke eisen deze stedelingen stellen aan het rurale woonmilieu is echter onbekend. In het vervolg van dit onderzoek wordt door middel van interviews getracht de voorkeuren en het keuzegedrag van stedelingen ten aanzien van rurale woonmilieus te achterhalen.

Om tot een inzicht te komen in het keuzeprocess ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus, zal in de interviews gebruikt worden gemaakt van de techniek van de beslissingstabellen. Beslissingstabellen beschrijven in kwalitatieve termen op welke wijze individuen (consumenten) beslissingen nemen. Deze techniek biedt de mogelijkheid om een relatie te leggen tussen het keuzeprocess (met betrekking tot harde, vervangbare, zachte voorkeuren) en de kenmerken van de woonomgeving.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de achtergrond en werking van beslissingstabellen. Tevens zal aangegeven worden hoe deze methode toegepast zal worden in het vervolg van het onderzoek en zal vooruitgekeken worden naar de resultaten van het vervolg van dit onderzoek.

4.2 De techniek van de beslissingstabellen

De techniek van de beslissingstabellen behoort tot de stated choice modellen. De stated choice modellen analyseren de voorkeuren of verwachte keuzes van woningzoekenden en onderscheiden zich hiermee van de revealed choice modellen die het gerealiseerde verhuisgedrag analyseren (Goetgeluk 1997; Molin 1999). De techniek van de beslissingstabellen is nauw verwant aan de techniek van de beslissingsbomen. De techniek van de beslissingsbomen is door verschillende onderzoekers gebruikt (o.a. Floor et al. 1996; Floor & van Kempen 1997; Goetgeluk 1997) en heeft zijn succes bewezen. De techniek van de beslissingstabellen is echter superieur aan de techniek van de beslissingsbomen. Een primaire reden is dat de techniek van de beslissingstabellen alle voordelen van de beslissingsbomen bevat maar daarnaast enkele nadelen opheft (Witlox 1995). Het heeft echter ook enkele extra voordelen. Beslissingstabellen kennen een hogere effectiviteit en efficiëntie, een compactere ruimtelijke vormgeving en zijn makkelijker te controleren op volledigheid, juistheid en consistentie (Witlox 1998).

Een beslissingstabel is een tabelmatige voorstelling van een beslissings situatie, waarbij de verschillende mogelijkheden van een aantal condities met de hieruit resulterende beslissingen afgebeeld worden als kolommen in een tabel (Van Thienen 2000). 'It displays the possible actions that a decision maker can follow according to the outcome of a number of relevant conditions' (Witlox 1998, p. 102).

De constructie van een beslissingstabel bestaat uit verschillende fasen. In de eerste fase wordt in een 'face-to-face'- interview gevraagd welke kenmerken van belang zijn voor de keuze van een woonmilieu. Dit kunnen fysieke kenmerken van de woning zijn zoals

grootte, prijs, eigendomsverhouding, maar ook aspecten van de woonomgeving of de relatieve locatie. In dit onderzoek wordt echter de nadruk gelegd op de kenmerken van de woonomgeving. Vervolgens wordt de hardheid van de voorkeuren vastgesteld. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in (Floor et al. 1996; Floor & van Kempen 1997; Goetgeluk 1997; Molin 1999):

- *harde voorkeuren*: bij het ontbreken van dit kenmerk wordt het alternatief afgewezen;
- *vervangbare voorkeuren*: deze mogen alleen ontbreken als ze direct worden gecompenseerd door een ander aspect;
- *zachte voorkeuren*: deze kenmerken worden wel belangrijk gevonden maar de afwezigheid ervan leidt niet tot afwijzing, mits er aan de andere criteria wordt voldaan

Nu is dus bekend welke voorkeuren men heeft ten aanzien van rurale woonmilieus en wat de hardheid van deze voorkeuren is. Vervolgens kan bepaald worden welke mogelijke acties genomen worden met betrekking tot de keuze van alternatieven. De respondent kan een woonmilieu afwijzen, dan wel accepteren.

4.3 Toepassing beslissingstabellen in vervolg van het onderzoek

Het vervolg van het onderzoek zal dieper ingaan op de eisen van stedelingen ten aanzien van rurale woonmilieus. De woonconsumenten die aangegeven hebben te willen verhuizen naar een woonmilieu met rurale kenmerken zijn vervolgens gevraagd mee te werken aan een interview. In dit interview wordt onderzocht welke eisen men stelt aan het rurale woonmilieu. Welke kenmerken dient het rurale woonmilieu te bezitten in de ogen van de stedelijke woonconsument?

Met behulp van beslissingstabellen worden deze eisen achterhaald. Gevraagd wordt welke kenmerken van het woonmilieu de woonconsument belangrijk vindt. Eerst mochten de respondenten van een aantal kenmerken vaststellen of men het belangrijk vond dat het betreffende kenmerk aanwezig is in het volgende woonmilieu. Het gaat hier om kenmerken waarvan uit eerder onderzoek gebleken is dat deze belangrijk gevonden worden zoals de aanwezigheid van groen, de nabijheid van natuur, rust, ruimte en veiligheid etc. (zie bijvoorbeeld Colenberg & Nieboer 1997; Wijnen et al. 2000). Vervolgens diende de respondent nog niet genoemde kenmerken toe te voegen. Het is namelijk van belang dat de respondent helemaal zelf bepaalt welke eisen hij of zij stelt aan de nieuwe woonomgeving en woning; de door de enquêteur genoemde kenmerken dienden slechts als suggestie. Men mocht een onbepaald aantal kenmerken noemen. Van groot belang bij het bepalen van de voorkeuren is dat ook duidelijk is wat de respondent precies bedoelt met het betreffende kenmerk. We zijn bijvoorbeeld niet tevreden als de respondent aangeeft de aanwezigheid van groen belangrijk te vinden, maar willen ook graag weten wat voor een soort groen (bijvoorbeeld een weiland, een park of een plantsoen).

De door de interviewer genoemde kenmerken zijn opgesplitst in twee blokken. Eerst wordt er zeer diep ingegaan op de kenmerken van de woonomgeving. De kenmerken van de woonomgeving zijn weer onderverdeeld in enkele subblokken. Zo is er een subblok met morfologische kenmerken (bijvoorbeeld aanwezigheid van groen,

nabijheid natuur, nabijheid water), een subblok kenmerken van de bebouwing (bijvoorbeeld ouderdom, vormgeving, dichtheid, aanwezigheid boerderijen), een subblok locatie (bijvoorbeeld woonplaats, buurt) een subblok voorzieningen (bijvoorbeeld nabijheid winkelcentrum, scholen) en een subblok sociale kenmerken (bijvoorbeeld rust, hechte gemeenschap, veiligheid). Vervolgens wordt vrij beknopt ingegaan op de kenmerken van de woning zoals type, prijs, grootte en de aanwezigheid en grootte van een tuin of balkon.

Nadat alle voor de woonconsument essentiële kenmerken opgenoemd zijn, wordt gevraagd welke waarde men aan de kenmerken hecht. Oftewel, of het een harde, vervangbare of zachte voorkeur betreft. Vervolgens wordt gevraagd door welke kenmerken vervangbare kenmerken te vervangen zijn en wordt achterhaald welke acties genomen zouden worden met betrekking tot de keuze van een bepaald ruraal woonmilieu. Op basis van deze gegevens wordt de uiteindelijke beslissingstabel vormgegeven.

4.4 Een voorbeeld van een beslissingstabel

In figuur 4.1 is een voorbeeld van een beslissingstabel weergegeven. De beslissingstabel laat zien welke kenmerken de betreffende woonconsument met verhuisplannen belangrijk vindt in de volgende woonomgeving en woning.

Figuur 4.1

Een voorbeeld van een beslissingstabel

1. aanwezigheid groen	ja						nee														
2. rustig	ja						nee														
3. type woning	vrijstaand of 2-onder-1 kap						rijtje of flat	-	-	-	vrijstaand of 2-onder-1 kap	rijtje of flat									
4. koopprijs	< 500.000						> = 500.000						-	-	-	-	-	-	< 500.000	> = 500.000	
5. oppervlakte perceel	< 300m2		> = 300m2				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	< 300m2	> = 300m2		
6. nabijheid supermarkt	-	ja		nee				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
7. locatie	-	-	buitengebied of dorp		stadsrand				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
8. nabijheid zee	-	ja		nee				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1. acceptatie	-	x	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2. partiel	-	-	x	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3. afwijzing	x	-	-	x	-	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14							

Bron: interview 2000/2001

De kenmerken aanwezigheid groen, rustig, type woning, koopprijs en oppervlakte van het perceel zijn in dit geval harde kenmerken. Wanneer er geen groen aanwezig is in het volgende woonmilieu, het woonmilieu niet rustig is, de woning een rijtjeswoning of appartement betreft, de woning F500.000 of meer kost en het oppervlak van het perceel minder dan 300m2 is wordt het woonmilieu afgewezen. Het kenmerk nabijheid supermarkt is een vervangbaar kenmerk. Dit kenmerk mag alleen ontbreken als het wordt vervangen door een ander kenmerk. In dit geval wenst de woonconsument een woning in de nabijheid van een supermarkt eventueel te vervangen door een woning aan de rand van de stad. Tevens is het zo dat wanneer de woning in het buitengebied of

een dorp gelegen is er wel een supermarkt nabij dient te zijn. Het kenmerk nabijheid zee is een zacht kenmerk. Wanneer dit kenmerk ontbreekt wordt het woonmilieu wel geaccepteerd. Dit kenmerk wordt als een soort extraatje gezien.

Het voorbeeld laat tevens zien dat ruraal wonen in de ogen van woonconsumenten mogelijk is in het stedelijk gebied. Zo heeft deze woonconsument aangegeven te willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu, maar heeft tegelijkertijd te kennen gegeven dat dit woonmilieu wanneer er geen supermarkt nabij is aan de rand van de stad gelegen moet zijn.

4.5 Een vooruitblik op het vervolg van het onderzoek: aard van de voorkeuren

In de interviews is geprobeerd de voorkeuren van stedelingen ten aanzien van het rurale wonen te achterhalen. Gekeken is naar wat voor een woonomgeving en woning men precies op zoek is. Zo is aan de respondenten de vraag gesteld welke kenmerken men belangrijk vindt bij de keuze van de volgende woning en woonomgeving. De kenmerken die aan bod komen kunnen zowel kenmerken van de woonomgeving zijn als kenmerken van de woning. Echter met name de kenmerken van de woonomgeving zijn van belang in dit onderzoek.

Maar welke kenmerken worden nu met name belangrijk gevonden? In tabel 4.1 zijn de kenmerken die het meest genoemd zijn afgebeeld. Het gaat hier om de algemene kenmerken zoals ze door de enquêteur zijn opgenoemd. Specificatie van de verschillende kenmerken vindt plaats in het vervolg van het onderzoek.

Tabel 4.1

Meest genoemde woonmilieukenmerken in volgorde van belangrijkheid (%)

Kenmerk	
Tuin/balkon (98.2%)	Soort plaats (88.4%)
Aanwezigheid groen (95.5%)	Nabijheid natuurgebied (86.6%)
Locatie (94.6%)	Aanwezigheid open ruimte (85.7%)
Aantal kamers (94.6%)	Vormgeving bebouwing (83.9%)
Soort bebouwing (92.0%)	Verkeersveiligheid (83.0%)
Soort woning (92.0%)	Oppervlakte woning (83.9%)
Sociale veiligheid (91.1%)	Bevolking (76.8%)
Dichtheid (90.2%)	Nabijheid water (76.8%)
Rust (90.2%)	Vormgeving woning (70.5%)
Sfeer (90.2%)	Oppervlakte perceel (67.9%)
Soort landschap (89.3%)	Aanwezigheid dieren (65.2%)
Bijgebouwen (89.3%)	Ouderdom bebouwing (61.6%)
Nabijheid winkels (86.6%)	

Alleen de kenmerken die door 60 procent of meer van de respondenten genoemd zijn zijn aangegeven

N=112

Bron: interview 2000/2001

Te zien is dat de rurale kenmerken rust, ruimte, groen, natuur, sfeer door meer dan 80% van de stedelingen als belangrijk worden ervaren. Met name de aanwezigheid van groen in de woonomgeving heeft een hoge score. Toch wordt de aanwezigheid van groen direct om de woning heen (in de vorm van een tuin of balkon) als het belangrijkste kenmerk gezien. Tevens wordt het soort landschap door meer dan 80% belangrijk gevonden.

Foto 4.1

Het belang van rust, ruimte, groen, natuur en sfeer in de woonomgeving

Verder worden ook de kenmerken van de woning (zoals aantal kamers, soort woning, vormgeving) erg belangrijk gevonden. Uit tabel 4.1 blijkt tevens dat de locatie van het woonmilieu belangrijk is in vergelijking met de andere kenmerken van de woonomgeving. Een bepaalde locatie (bepaalde plaats, provincie of landsdeel) en een soort plaats (bijvoorbeeld buitengebied, dorp, stad) worden namelijk relatief vaak genoemd als belangrijk kenmerk. Opvallend is dat de aanwezigheid van voorzieningen minder belangrijk wordt geacht. Alleen de nabijheid van winkels wordt door meer dan driekwart van de stedelingen genoemd. Kennelijk vindt men het belangrijker om in een woonmilieu met rurale kenmerken te wonen en neemt men het ontbreken van voorzieningen voor lief.

4.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is ingegaan op de techniek die in het vervolg van het onderzoek gebruikt zal worden: de techniek van de beslissingstabellen. Met deze techniek is het mogelijk om op kwalitatieve wijze te beschrijven op welke wijze mensen beslissingen nemen. In tegenstelling tot de traditionele methoden van woningmarktonderzoek biedt de techniek van de beslissingstabellen volledige vrijheid aan de verhuisgeneigde woonconsument om voorkeuren te noemen. Daarnaast biedt de techniek de mogelijkheid inzicht te geven in de hardheid van de voorkeuren.

In dit hoofdstuk is tevens een blik vooruit geworpen op de resultaten van het vervolg van het onderzoek. Duidelijk is geworden dat er veel eisen worden gesteld aan het rurale woonmilieu door de stedelingen. De aanwezigheid van een tuin en/of balkon wordt het belangrijkste gevonden. De rurale kenmerken rust, ruimte en groen zijn in de ogen van de meeste woonconsumenten ook erg belangrijk. Toch zijn de rurale woonmilieu-eisen niet voor iedereen hetzelfde. In het vervolg van het onderzoek zal dan ook blijken dat er aanzienlijke verschillen zijn in rurale woonwensen tussen typen huishoudens. Daarnaast zal in het vervolg van het onderzoek dieper ingegaan worden op de aard van de voorkeuren en zal blijken wat de exacte voorkeuren ten aanzien van het rurale wonen zijn. Tevens zal ingegaan worden op de hardheid van de voorkeuren.

5 Conclusie & samenvatting

In dit onderzoek is nagegaan welke beelden stedelingen van het platteland hebben en in hoeverre deze beelden een rol spelen in de wens te verhuizen naar een ruraal woonmilieu. De volgende probleemstellingen stonden centraal:

1. *Welke beelden hebben stedelingen van het platteland en in welke mate is hierbij sprake van een positief, geromantiseerd en/of geïdealiseerd beeld (een rurale idylle)?*
2. *In hoeverre spelen individuele beelden van het platteland een rol in voorkeuren en keuzegedrag ten aanzien van het wonen in rurale woonmilieus?*

Door het uitvoeren van een telefonische enquête in vier verschillende typen gemeenten (Utrecht, Maarssen, Den Bosch en Vught) is geprobeerd een antwoord op deze vragen te geven. Er blijken verschillen te bestaan in de beeldvorming van het platteland tussen stedelingen; niet iedereen heeft hetzelfde beeld van het platteland. Zo roept het begrip platteland bij stedelingen verschillende associaties op. Morfologische kenmerken domineren de beeldvorming van het platteland. Maar ook sociaal-culturele kenmerken als sociale controle, gemoedelijkheid blijken regelmatig voor te komen. In tegenstelling tot de resultaten van andere onderzoeken (Haartsen et al. 2000; Heins & van Dam 2000) bestaat er geen verschil in associaties tussen leeftijdsgroepen. Wel is het zo dat in dit onderzoek zowel laag- als hoogopgeleiden ondervraagd zijn – in tegenstelling tot de eerdergenoemde onderzoeken. Maar wanneer alleen gekeken wordt naar de hoogopgeleiden blijkt dat er wel degelijk een verschil in beeldvorming tussen de leeftijdsgroepen bestaat. Hoogopgeleide ouderen associëren het platteland vaker met sociaal-culturele aspecten dan de andere leeftijdsgroepen met een hogere opleiding. Hoogopgeleide ouderen hechten wellicht meer waarde aan sociaal-culturele aspecten; wellicht dat hier ook een grotere ervaring een rol speelt.

Verder zien de meeste stedelingen het platteland als een mooi, schoon, rustig en veilig gebied met een aantrekkelijke bebouwing. Dat er sprake is van een romantisering van het platteland blijkt ook uit de waardering van het platteland. Bijna iedereen heeft een positief beeld van het platteland; slechts enkelen oordelen negatief. Stedelingen die op het platteland gewoond hebben of er vaak een bezoek aan brengen waarderen het platteland echter nog positiever dan stedelingen die niet of nauwelijks bekend zijn met het landelijk gebied.

Wat betreft het beeld van de locatie van het landelijk gebied in Nederland bestaan er ook aanzienlijke verschillen. Enkele stedelingen vinden dat er geen platteland in Nederland bestaat. Daarentegen zijn er ook enkele respondenten die menen nu al op het platteland te wonen. De meerderheid van de respondenten is echter van mening dat alles buiten de bebouwde kom platteland is, wat betekent dat een groot deel van Nederland tot het platteland zou behoren.

Naast de beeldvorming van het platteland is in dit onderzoek nagegaan in hoeverre men naar een woonomgeving met plattelandskenmerken wil verhuizen. De meerderheid van de verhuisgeneigde stedelingen wil naar een woonomgeving met rurale kenmerken

verhuizen. Ook blijkt er belangstelling te zijn voor ruraal wonen in het stedelijk gebied: op het zogenaamde pseudo-platteland.

Tegen de verwachting blijken inkomen, leeftijd, nationaliteit, opleiding en het hebben van kinderen geen rol te spelen. Het feit dat leeftijd en inkomen geen invloed hebben kan betekenen dat huishoudens geen rekening hebben gehouden met hun mogelijkheden en beperkingen. En dus uitgegaan zijn van het subjectieve ideaalbeeld.

De bekendheid met het landelijk gebied en de woongeschiedenis oefenen wel invloed uit op de rurale woonpreferenties. Wanneer men op het platteland gewoond heeft of er frequent een bezoek aan brengt is de kans groter dat men er ook wil wonen.

Rurale woonmilieus zijn dus zeer in trek bij stedelingen. De meerderheid ziet wonen op het platteland als een idyllisch bestaan.

Maar waarom zijn rurale woonmilieus nu zo populair? De meerderheid wordt aangetrokken door de kenmerken van de rurale woonomgeving zoals ruimte, rust, groen en natuur en push-factoren van de stad komen nauwelijks voor. De stedelingen met een rurale woonvoorkeur hebben dan ook een uitgesproken positief beeld van het platteland. Er is namelijk een sterk verband tussen de individuele beeldvorming van het platteland en het willen verhuizen naar een ruraal woonmilieu.

Deze grote vraag naar rurale woonmilieus betekent echter niet dat ook iedereen ruraal kan wonen. Het aantal woningen in rurale woonmilieus is tot op heden zeer beperkt. De Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening zal hier niet veel verandering in brengen. Wellicht biedt het creëren van woonmilieus met een ruraal karakter aan de rand van steden of in groeikernen een aantrekkelijk alternatief. Woonconsumenten zouden op deze wijze ruraal kunnen wonen terwijl het open landelijk gebied behouden blijft. Van belang is echter wel dat onderzocht wordt hoe deze rurale woonmilieus er precies uit moeten komen te zien. Door het geven van een vooruitblik op de resultaten van het vervolg van het onderzoek is in ieder geval al duidelijk geworden dat de rurale kenmerken rust, ruimte en groen erg belangrijk worden gevonden. In het vervolg van dit onderzoek zal dieper ingegaan worden op de eisen die de woonconsument stelt aan het rurale woonmilieu. Met behulp van beslissingstabellen zullen deze woonmilieu-eisen achterhaald worden. Het achterhalen van deze eisen is nodig om een afgewogen beeld te krijgen van de rurale woonwensen van de Nederlandse woonconsument.

Literatuur

Atzema, O. & F. van Dam (1996), Binnenlandse migratie en regionale inkomensontwikkeling. In: *Bevolking en Gezin* 2, pp. 19-51.

Beek, H. van der & J.H.A. Hillebrand (1997), Trends in het landelijk gebied. Een kort survey. Den Haag: Lei-DLO.

Bell, D. & G. Valentine (1995), Queer country: Rural Lesbian and Gay Lives. In: *Journal of Rural Studies* 11. pp. 113-122.

Boyle, P., Halfacree, K. & V. Robinson (1998), Exploring contemporary migration. Harlow: Longman.

Breheeny, M.J. (1992), The contradictions of the compact city: a review. In: M.J. Breheeny (ed.), *Sustainable development and urban form*. London: Pion.

Bunce, M. (1994), The countryside ideal. *Anglo-american images of landscape*. London: Routledge.

Buijs, A. (2000), Natuurbeelden van de Nederlandse bevolking. In: *Landschap* 17/2, pp 97-112.

Champion, T. & C. Watkins (1991), Recent developments in the social geography of rural Britain. In: Champion, T. & C. Watkins (eds.), *People in the countryside*. Studies of social change in rural Britain.

Clark, W.A.V. & F.M. Dieleman (1996), *Households and Housing*. New Jersey: Rutgers.

Cloke, P. & M. Goodwin (1992), Conceptualizing countryside change: from post-fordism to rural structured coherence. In: *Transactions of the Institute of British Geographers New Series* 17, pp. 321-336.

Cloke, P. & M. Goodwin (1993), Rural change: structured coherence or unstructured incoherence? In: *Terra* 105, pp. 166-174.

Cloke, P. & P. Milbourne (1992), Deprivation and lifestyles in rural Wales II. Rurality and the cultural dimension. In: *Journal of Rural Studies* 8, pp. 359-361.

Cloke, P., Doel, M., Matless, D., Philips, M. & N. Thrift (1994), *Writing the rural*. Five cultural geographies. London: Chapman.

Cloke, P. & J. Little (eds.) (1997), *Contesting countryside cultures*. Otherness, marginalisation and rurality. London: Routledge.

Dahms, F. & J. McComb (1999), 'Counterurbanisation', Interaction and Functional Change in a Rural Amenity Area - A Canadian Example. In: *Journal of Rural Studies* 15, pp. 129-146.

Dam, F. van (1995), Meer voor minder. Schaalverandering en bereikbaarheid van voorzieningen in landelijke gebieden in Nederland. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Dam, F. van (2000), Revealed and stated preferences for rural living. Evidence from the Netherlands. In: Haartsen, T., Groote, P. & P.P.P. Huigen (eds), *Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies.*

Dam, F. van & D. Buckers (1998), Twee vliegen in één klap? Wonen als nieuwe economische drager van het platteland. In: *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 4/1, pp. 27-31.

Dam, F. van & S. Heins (2000), Huisje, bomen, beesten. Een analyse van rurale woonpreferenties met behulp van het WBO. In: *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 6/2, pp. 22-26.

Dam, F. van & P.P.P. Huigen (1994), Economische dragers van het platteland. In: Elerie, J.H.N. & C.A.M. Fleischer-Van Rooijen (eds.), *Omstreden ruimte. Een discussie over de toekomst van het landelijk gebied.*

Dieleman, F.M. (2001), Panel Data in Housing Research: A Reaction to the Paper by Meyers on Cohort Longitudinal Estimation of Housing Careers. In: *Housing Studies* 16/1, pp. 115-121.

Driessen, P.P.J., Glasbergen, P., Huigen, P.P.P. & F. Hijmans van den Bergh (1995), Vernieuwing van het landelijk gebied. Een verkenning van strategieën voor een gebiedsgerichte aanpak. Den Haag: VUGA.

Elbersen, B.S. & F. van Dam (1999), Living in rural areas: revealed preferences for rural amenities. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Ewing, R. (1997), Is Los Angeles-style sprawl desirable? In: *Journal of the American Planning Association* 63, pp. 107-126.

Fielding, A.J. (1993), Migration and the metropolis: an empirical and theoretical analysis of inter-regional migration to and from South East England. In: *Progress in Planning* 39, pp. 75-166.

Floor, H., Kempen, R. van & A. de Vocht (1996), De Randstad uit? Deel 2: analyses van woonwensen en woongedrag. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Floor, H.R. & R. van Kempen (1997), Analysing Housing Preferences with Decision Plan Nets. In: *Scandinavian Housing and Planning Research* 14, pp. 27-42.

Frouws, J. (1998) The contested redefinition of the countryside. An analysis of rural discourses in the Netherlands. In: *Sociologia Ruralis* 38, pp. 54-68.

Goetgeluk, R. (1997), *Bomen over wonen. Woningmarktonderzoek met beslissingsbomen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Gordon, P. & H.W. Richardson (1997), Are compact cities a desirable planning goal? In: *Journal of the American Planning Association* 63, pp. 95-106.

Groote, P., Haartsen, T. & P.P.P. Huigen (1999), Ruimte voor het platteland: op zoek naar een nieuwe identiteit. In: *Geografie* 8/1, pp. 17-19.

Haartsen, T., Groote, P. & P.P.P. Huigen (2000), Continuities and discontinuities in representations of the Dutch countryside. In: Haartsen, T., Groote, P. & P.P.P. Huigen (eds), *Claiming rural identities. Dynamics, contexts, policies*.

Halfacree, K.H. (1993), Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. In: *Journal of Rural Studies* 9, pp. 23-37.

Halfacree, K.H. (1994), The importance of the 'rural' in the constitution of counterurbanisation: evidence from England in the 1980s. In: *Sociologia Ruralis* 34, pp. 164-169.

Halfacree, K.H. (1995), Talking about rurality: social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. In: *Journal of Rural Studies* 11, pp. 1-20.

Harper, S. (1991), People moving to the countryside: case studies of decision-making. In: Champion, T. & C. Watkins (eds.), *People in the countryside. Studies of social change in rural Britain*.

Hartig, T. (1993), Nature experience in transactional perspective. In: *Landscape and urban planning* 25, pp. 17-36.

Heins, S. & F. van Dam (2000). Ruraal wonen: een idyllisch bestaan? In: *Tijdschrift voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek voor de Landbouw* 15, pp.185-199.

Hoggart, K. (1988), Not a definition of rural. In: *Area* 20, pp. 35-40.

Hoggart, K. (1997), The Middle Classes in Rural England 1971-1991. In: *Journal of Rural Studies* 3, pp. 253-273.

Hoggart, K. (1990), Let's do away with rural. In: *Journal of Rural Studies* 6, pp. 245-257.

Hoggart, K. & H. Buller (1995), Retired British home owners in rural France. In: *Ageing and Society* 15, pp. 325-353.

Hoggart, K. & A. Paniagua (2001), What rural restructuring? In: *Journal of Rural Studies* 17, pp. 41-62.

Hooimeijer, P. & M.A.J. Linde (1988), *Vergrijzing, individualisering en de woningmarkt. Het WODYN-simulatiemodel*. Utrecht: Geografisch Instituut Rijksuniversiteit Utrecht.

Huigen, P.P.P. (1996), *Verliest het platteland zijn streken? Oratie*. Groningen: Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen.

Huigen, P.P.P. (1998), *Mist, mest en Mak*. In: *Rooilijn 27*, pp. 266-272.

Ilbery B. (1998), *Dimensions of rural change*. In: Ilbery, B. (ed.), *The geography of rural change*.

Jones, O. (1995). *Lay discourses of the rural: developments and implications for rural studies*. In: *Journal of Rural Studies 11*, pp. 35-49.

Kaplan, R. & S. Kaplan (1989), *The experience of nature. A psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kempen, R. van, Floor, H. & F.M. Dieleman (1995), *Wonen op maat. Een onderzoek naar de voorkeuren en motieven van woonconsumenten en te verwachten ontwikkelingen daarin*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Lewis, G. (1998), *Rural migration and demographic change*. In: Ilbery, B. (ed.), *The geography of rural change*.

Little, J. & P. Austin (1996), *Women and the rural idyll*. In: *Journal of Rural Studies 12*, pp. 101-111.

Marsden, T., Murdoch, J., Lowe, P., Munton, R. & A. Flynn (1993), *Constructing the countryside*. London: UCL Press.

Matthews, H., Taylor, M., Sherwood, K., Tucker, F. & M. Limb (2000), *Growing-up in the countryside: children and the rural idyll*. In: *Journal of Rural Studies 16*, pp. 141-153.

Mingay, G.E. (ed.) (1989), *The rural idyll*. London: Routledge.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (1996), *Discussienota Visie Stadslandschappen*. Den Haag: VROM/LNV.

Ministerie Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieu (1994), *Woonmilieus in Nederland. Een kwantitatieve analyse*. Den Haag: VROM.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieu (1997), *Woonverkenningen MMXXX. Wonen in 2030*. Den Haag: VROM.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieu (2000), *Nota Wonen*. Den Haag: VROM.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieu (2001) Vijfde Nota over de Ruimtelijke ordening. Ruimte maken, ruimte delen. Den Haag: VROM.

Molin, E. (1999), Conjoint modelling approaches for residential group preferences. Eindhoven: Faculteit Bouwkunde Technische Universiteit Eindhoven.

Mormont, M. (1987), Rurale nature and urban natures. In: *Sociologica Ruralis* 37/1.

Mormont, M. (1990), Who is rural? Or How to be rural: towards a sociology of the rural. In: Marsden, T., Lowe, P. & S. Whatmore (eds), *Rural restructuring. Global processes and their responses*.

Mulder, C.H. (1993), *Migration Dynamics: A life Course Approach*. Amsterdam: Thesis.

Mulder, C.H. & P. Hooimeijer (1999), Residential Relocations in the Life Course. In: Wissen, L.J.G. van & P.A. Dykstra (eds.), *Population Issues. An Interdisciplinary Focus*.

Murdoch, J. & A.C. Pratt (1993), Rural studies: modernism, postmodernism and the 'post-rural'. In: *Journal of Rural Studies* 9, pp. 411-427.

Nasar, J.L. (1998), *The evaluative image of the city*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek (1993), *Toekomstverkenning Ruraal Grondgebruik*. Den Haag: NRLO.

Oskamp, A. (1997), *Local housing market simulation. A micro approach*. Amsterdam: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Universiteit van Amsterdam.

Pacione, M. (1984), *Rural Geography*. London: Harper & Row.

Pater, B.C. de & H. van der Wusten (1996), *Het geografisch huis. De opbouw van een wetenschap*. Bussum: Dick Coutinho.

Philips, M. (1998), The Restructuring of Social Imaginations in Rural Geography. In: *Journal of Rural Studies* 14, pp. 121-153.

Phillips, M., Fish, R. & J. Agg (2001), Putting together ruralities: towards a symbolic analysis of rurality in the British mass media. In: *Journal of Rural Studies* 17, pp. 1-27.

Poulus, C. & W. Relou (2000), Geluk is te koop. Inkomensgroei, keuzeruimte en woonwensen. In: *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 2, pp. 32-36.

Pratt, A.C. (1996), Discourses of rurality: loose talk or social struggle? In: *Journal of Rural Studies* 12, pp. 69-78.

Priemus, H. (1984), *Nederlandse woontheorieën*. Delft: Delftse Universitaire Pers.

RPD Rijksplanologische Dienst (1997a), Nederland 2030 - Discussienota. Verkenning ruimtelijke perspectieven. Den Haag: VROM/RPD.

RPD Rijksplanologische Dienst (1997b), Ruimtelijke Verkenningen 1997. Jaarboek van de Rijksplanologische Dienst. Den Haag: VROM/RPD.

Schmied, D. (2000), Counterurbanisierung und der ländliche Raum in Gro britannien. In: Geographische Rundschau 1, pp. 20-26.

Short, J.R. (1991), Imagined country: society, culture and environment. London: Routledge.

Shuchsmith, M. (1990), A theoretical perspective on rural housing. Housing classes in rural Britain. In: Sociologica Ruralis 30/2, pp. 210-229.

Stenbacka, S. (1999) Actions of Newcomers in Rural Space – a starting point for examining countryside changes. Paper presented at the ESRS conference in Lund, Sweden August 1999.

Timmermans, H. (1991), Decision-making processes, Choice behavior, and Environmental Design: Conceptual Issues and Problems of Application. In: Gärling, T. & G. Evans (eds.), Environment, Cognition and Action.

Voets, S. (1994), The concept of choice and relocation behaviour. Amsterdam : PDOD-UvA.

VROM-Raad (1999), Sterk en mooi platteland. Strategieën voor de landelijke gebieden. Den Haag: VROM-Raad.

Wagenberg, A.F. van (1990), Omgevingspsychologie. In: Omgevingspsychologie, pp. 13-30.

Wagner, M. & C.M. Mulder (2000), Wohneigentum im Lebenslauf. Kohortendynamik, Familiengründung und sozioökonomische Ressourcen. In: Zeitschrift für Soziologie, 29/1, pp. 44-59.

Walmsley, D.J. (1993), People & Environment. Behavioural approaches in human geography. New York: Longman.

Walmsley, D.J., Epps, W.R. & C.J. Duncan (1998), Migration to the new South Wales North Coast 1986-1991: Lifestyle motivated Counterurbanisation. In: Geoforum 1, pp. 105-118.

Wijs-Mulken, E. de (1999), Wonen op stand. Lifestyles en landschappen van de culturele en economische elite. Amsterdam: Het Spinhuis.

Witlox, F. (1995), Qualitative housing choice modelling: decision plan nets versus decision tables. In: Netherland Journal of Housing and the Built Environment 10/3, pp 209-237.

Witlox, F. (1998), Modelling Site Selection: a relational matching approach based on fuzzu decision tables. Eindhoven: TUE Faculteit Bouwkunde.